
UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav jižní a centrální Asie

Lenka Granátová

**Problematické aspekty demokracie v Indii
a na Šrí Lance**

**Problematic Aspects of Democracy in India and
Sri Lanka**

Bakalářská práce

Praha 2009

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Hons

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 29.7.2009

Lenka Granátová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především Mgr. Pavlu Honsovi za odborné vedení této práce a podnětné připomínky. Poděkování dále patří mým blízkým, kteří mi při psaní této práce poskytovali morální i technickou podporu.

Bibliografický záznam

GRANÁTOVÁ, Lenka. *Problematické aspekty demokracie v Indii a na Šrí Lance*. Praha: Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav jižní a centrální Asie, 2009. 48 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Pavel Hons.

Anotace

Bakalářská práce „Problematické aspekty demokracie v Indii a na Šrí Lance“ představuje pokus vystihnout ty aspekty dvou zvolených jihoasijských demokracií, které jsou považovány za neslučitelné s demokratickým režimem nebo jej alespoň problematizují. Práce zahrnuje obecné vymezení zvláštností asijských demokracií oproti západnímu konceptu liberální demokracie, analýzu dvou případů - Indie a Šrí Lanky - a jejich souhrnné srovnání. Autorka se snaží poukázat na fakt, že přes mnohé společné prvky umocněné těsnou geografickou blízkostí se tyto dvě země z hlediska vývoje demokracie značně liší, a předkládá argumenty, proč tomu tak je.

Klíčová slova

Demokracie, jižní Asie, Indie, Šrí Lanka, separatismus, nepotismus, komunalismus, autoritářství

Annotation

The thesis “Problematic Aspects of Democracy in India and Sri Lanka” deals with those aspects of the two South-Asian democracies which are considered contradictory to democratic regimes or at least problematize them. The thesis includes general consideration of what is specific for Asian democracies in comparison to the western concept of liberal democracy, the analysis of two cases – India and Sri Lanka – and their comprehensive comparison. The author tries to point out that despite many common features and geographical proximity these two countries differ a lot regarding the evolution of democracy.

Key words

Democracy, South Asia, India, Sri Lanka, separatism, nepotism, communalism, authoritarian regime

---

OBSAH

Úvod.....	7
1. Demokracie v jižní Asii	9
2. Indie	10
2.1 Dekolonizace a ústava nezávislé Indie	10
2.2 Výjimečný stav	13
2.3 Regionální ambice a separatismus	15
2.3.1 DMK coby příklad úspěšné regionální strany	16
2.3.2 Sikhský separatismus v Paňdžábu	17
2.4 Kastovní systém.....	17
2.4.1 Nedomnutelní v indické politice.....	19
2.5 Komunalismus neboli „náboženský nacionalismus“	20
2.5.1 Báburova mešita.....	21
2.6 Nepotismus	21
2.7 Závěr	23
3. Šrí Lanka.....	25
3.1 Vývoj Šrí Lanky po dekolonizaci	25
3.2 Ústava 1972	27
3.3 Ústava 1978	29
3.4 Separatismus a selhání demokratických institucí	31
3.4.1 Vývoj tamilského hnutí.....	33
3.5 Tamilský Ílam	35
3.5.1 Vélupillai Prabhákarán.....	36
3.6 Nepotismus	37
3.7 Závěr	37

4. Srovnání případů Indie a Šrí Lanky	40
Závěr	43
Summary	45

Úvod

V předkládané bakalářské práci s názvem *Problematické aspekty demokracie v Indii a na Šrí Lance* se autorka pokouší postihnout vývoj a problémy relativně mladých demokracií ve dvou zvolených jihoasijských státech. Tato práce je výrazem snahy propojit zájem o indologii a politickou vědu a jejím cílem je poukázat na problematické aspekty demokratických režimů v Indii a na Šrí Lance, zhodnotit je a na tomto základě pak poskytnout srovnání obou sledovaných případů.

Na poli politické vědy panuje shoda o tom, že demokracie v asijských zemích nejsou zcela totožné se západním modelem liberální demokracie, jehož vzorem jsou Spojené státy americké, a že tyto vykazují některé odchylky. Tyto nestandardní jevy spojené s demokraciemi v jižní Asii jsou v obecné rovině pojednány v úvodní kapitole této práce a některé z nich jsou podrobněji analyzovány i v následujících kapitolách.

Volba Indie a Šrí Lanky není náhodná. Byť jsou tyto země co do velikosti, lidnatosti, geopolitického významu a komplexnosti problémů nesrovnatelné, jsou si kulturně a historicky velice blízké. Obě země tvořily součást britského koloniálního impéria a jako nově nezávislé státy převzaly demokratický režim britského vzoru, a to prakticky ve stejném historickém okamžiku. Proto je pozoruhodné sledovat, jak odlišně se tyto země vyvíjely v druhé polovině dvacátého století – zatímco na první pohled problémovější Indie se stala přes určité excesy ukázkovou demokracií v regionu, Šrí Lanka díky negování práv menšin zabředla do etno-separatistického konfliktu a právě stojí před svou druhou šancí.

Rozdíly mezi oběma zeměmi a problematickými aspekty jejich demokratických režimů jsou reflektovány v odlišných tématech kapitol, které náleží k příslušné zemi. Zatímco v souvislosti s problémy indické demokracie se zmiňuje především éra výjimečného stavu pod taktovkou Indiry Gándhíové, otázka kastovního systému a komunalismus, ve spojitosti se Šrí Lankou se uvádí zejména diskriminace menšin, selhávání demokratických institucí coby nestranných ochránců ústavního pořádku a separatismus. Posledně zmíněný jev je samozřejmě společný oběma zemím. Separatismus se však na Šrí Lance stal konstantou posledních dvaceti pěti let, a proto je mu věnováno více prostoru než v případě Indie, kde se jedná o víceméně

izolované ostrůvky.

Závěrečná část práce je věnována souhrnnému srovnání obou případů a vyplývá z předchozího textu. Jedná se autorské zpracování, proto v této části nejsou odkazy na literaturu. Ze srovnání možná trochu překvapivě vychází vítězně demokracie v Indii, a to navzdory (nebo právě díky) své nezměrné pestrosti a mnoholicným problémům, které tato pestrost přináší. Problémy demokracie v Indii autorka na základě předchozí analýzy považuje za povětšinou pouhé výstřelky, které podstatně nepodkopaly demokratické základy indického státu. Naopak problémy na Šrí Lance byly dle autorky hlubšího rázu a výrazně poznamenaly vývoj politické a potažmo i ekonomické situace ostrova. Vedle rozdílů se pak autorka snaží poukázat rovněž na ty problematické body, které jsou oběma zemím společné, jako například nepotismus či legislativa umožňující de facto zákonné autoritářství.

Nemalou překážkou zpracování této práce představovaly nedostatek a fragmentovanost literatury. Struktura práce tak neodráží žádné autorce známé monografické dílo na dané téma, nýbrž představuje spíše skládku vytvořenou na základě různých textů, které se problematikou demokracie v Indii a na Šrí Lance alespoň částečně zabývají. Autorka se tedy při zpracování opírala zejména o obecné dějiny obou států, které vyšly v edici Lidových novin, a akademické články z periodik zaměřených na oblast Asie.

Práce je rozdělena do čtyř částí, přičemž první část představuje stručný nástin odlišností demokracií v jižní Asii od západního světa. Druhá a třetí část jsou obsahově nejrozsáhlejší a tvoří v podstatě dva samostatné celky zabývající se problémy demokracie v příslušné zemi. Poslední část předkládané bakalářské práce představuje pokus o stručné vystižení rozdílů a podobností obou sledovaných zemí a propojuje tak předchozí dvě části do logicky uzavřeného celku.

1. Demokracie v jižní Asii

Jižní Asie představuje co do velikosti populace největší demokraticky spravovanou oblast světa. Demokracie zde však nemá dlouhou tradici, a tak není překvapivé, že integrace demokratických principů do tradičních kulturních vzorců není snadná. Obecně vzato je demokracie v jižní Asii odlišná od toho, co pod tímto pojmem rozumíme v Evropě či USA. Někdy se proto o tamější podobě demokracie hovoří a píše coby o *semi-demokracii* neboli poloviční demokracii.¹ Byť jsou zde k nalezení mnohé podobnosti se západním modelem demokracie – rovné a svobodné volby, všeobecné volební právo, existence zájmových skupin, přístup k nezávislým médiím apod., existuje řada odchylek od zažitého pojetí demokracie, které pramení z kulturních specifik této oblasti. Mezi nejčastěji uváděné patří personalizace politiky, nepotismus, loajalita k tradičním modelům autority a hierarchie, sklony k autoritářství, existence dominantní politické strany či snaha budovat silný intervencionistický stát.

Wagner zavádí pro oblast jižní Asie pojem *fragmentované demokracie*.² Takové země podle něj splňují základní parametry západních demokracií (ústavní pořádek, funkční instituce, alternace vlád, svobodné volby, nezávislá média etc.), avšak nachází se v nich tzv. šedé zóny, které je z řad standardních demokracií vyřazují (špatná organizace voleb, volební násilí, nedostatečné prosazování vlády zákona, všudypřítomná korupce apod.). I přesto však podle něj demokracie v jižní Asii funguje, a to navzdory nedostatečnému ekonomickému rozvoji a specifickým kulturním okolnostem. Indie a Šrí Lanka přitom představují nejúspěšnější příklady jihoasijské demokracie, byť se potýkají s určitými problémy.

---

¹ Neher, C.D. (1994) Asian Style Democracy. *Asian Survey*. (34)11: 949; viz také Wagner, Ch. (1999) Democracy and State in South Asia: Between Fragmentation and Consolidation? *Asian Survey*. (39)6: 914.

² Wagner (1999) str. 918.

2. Indie

Indie bývá oslavována jako největší demokracie světa. Nicméně demokracie v Indii není samozřejmostí a pro mnohé je její relativní úspěch v nejlidnatější zemi světa nemalým překvapením. Důvody ke skepsi ohledně životaschopnosti demokracie v Indii vyvstávaly a vyvstávají především v souvislosti s kastovním systémem, který je bytostně hierarchický, a tudíž odporuje principu politické rovnosti. Dalším z argumentů skeptiků byla i výchozí ekonomická situace Indie po získání nezávislosti, neboť jedním ze základních předpokladů funkční demokracie je určitá míra hospodářského rozvoje a blahobytu.³ Byť je ekonomický vývoj Indie v mnoha oblastech dynamický, země se stále potýká s obrovskou chudobou. Dá se říci, že demokracie v Indii funguje navzdory přetrvávající chudobě, hluboce kastovně uvědomělé společnosti i mnohým dalším štěpným liniím indické společnosti jako jsou jazyk, náboženství či regionální příslušnost.⁴

Následující text se bude věnovat zrodu demokracie v Indii, problematičtým aspektům v průběhu jejího vývoje a pokusí se postihnout nejpálčivější výzvy současnosti. Na základě této analýzy pak autorka zhodnotí současný stav demokracie v Indii.

2.1 Dekolonizace a ústava nezávislé Indie

Podle Zákona o nezávislosti Indie, který schválil britský parlament 18. července 1947, se nástupci zanikající kolonie Britská Indie měly stát Indie a Pákistán. Britská Indie měla být do půlnoci ze 14. na 15. srpna téhož roku rozdělena podle náboženského klíče a nástupnické státy měly mít ze zákona statut dominia.⁵ Rozdělení Indie bylo poznamenáno náboženskými masakry v obrovském měřítku, a proto se namísto 15. srpna slaví coby den nezávislosti 26. ledna s odkazem na rok 1930, kdy byl v Indii poprvé symbolicky vzpomínán den nezávislosti, které ovšem

---

³ Kaviraj, S. (2003) The Nature of Indian Democracy. In Veena Das, ed., *The Oxford India Companion to Sociology, and Social Anthropology*. New Delhi: Oxford University Press, str. 1447.

⁴ Ahmad, A. (1999) The State, Participation, and Constitutionalism: Political Crisis and Democracy in India. *Asian Affairs*. September, str. 123, 126.

⁵ Dosažení dominiálního statutu sice nebylo naplněním aspirací indického národního hnutí požadujícího plnou nezávislost, ale statut dominia byl přijat, neboť podle Westminsterského statutu z roku 1931 byla dominia postavena naroveň Velké Británii. Indie tak de facto i de iure nabyla nezávislosti, přičemž byla s Velkou Británií nadále symbolicky spojena osobou britského krále, který byl formálně hlavou nově nezávislého státu. [Strnad et al. (2003) *Dějiny Indie*. Praha: Lidové noviny, str. 820].

mělo být teprve dosaženo.⁶ Současně s dělením Britské kolonie musela být rovněž vyřešena otázka integrace knížecích států, jimž s nezávislostí Britské Indie vypršela protektorátní smlouva s Británií. Až na tři výjimky se všechny knížecí státy dobrovolně připojily k jednomu ze vznikajících států.⁷

Společně s teritoriální konsolidací nezávislé Indie probíhala konsolidace politická, jejíž prioritou bylo přijetí ústavy. Ústavodárné shromáždění bylo ustaveno v roce 1946 a přesto, že vzniklo demokracii odporující cestou, dalo Indii ústavu srovnatelnou s ústavami států s dlouhou demokratickou tradicí.⁸ Ústavní dokument, jehož hlavním architektem byl B.R. Ambedkar z řad nedotknutelných (nedotykatelných) a který částečně kopíroval britský zákon o správě Indie z roku 1935, byl schválen v listopadu 1949 a v platnost vstoupil symbolicky 26. ledna 1950. Indie se z *dominia* stala republikou a přihlásila se k demokratickým principům, o nichž panoval mezi elitami široký konsensus.⁹ V preambuli ústavy jsou zakotveny principy svobody, rovnosti, bratrství a spravedlnosti, dále ústava přináší všeobecné volební právo, zákaz jakékoli diskriminace na základě pohlaví, náboženství, rasy, etnika či kasty a zavádí institut tzv. soupisných kast a soupisných kmenů.¹⁰ Ústava rovněž čl. 17 formálně zrušila nedotknutelnost.

Politické uspořádání Indie do značné míry zrcadlilo britský ústavní pořádek, který je postaven na principu dělby moci mezi zákonodárnou, výkonnou a soudní složku.¹¹ Hlavou státu je podle ústavy prezident, který je volen poslanci obou komor parlamentu a členy zákonodárných shromáždění jednotlivých svazových států.¹² Prezident vykonává své pravomoci buď přímo, či nepřímo prostřednictvím jemu podřízených úředníků (část V, kapitola I, čl. 53). Prezident jmenuje předsedu vlády a na jeho doporučení pak jednotlivé ministry (část V, kapitola I, čl. 75). Indická ústava dává rozhodující zákonodárnou pravomoc přímo volené Sněmovně lidu (Lók sabha), která představuje dolní komoru indického parlamentu. Horní komora parlamentu, Rada států (Rádžja sabha), je volena nepřímo, disponuje pouze omezenými

---

⁶ Strnad et al. (2003) str. 805, 827.

⁷ Tři výjimky tvořily Kašmír, Hajdarábád a Džunágarh. Zatímco poslední dvě jmenovaná území byla násilně anektována Indií, otázka Kašmíru, který požadoval plnou samostatnost, není dodnes uspokojivě vyřešena.

⁸ Strnad et al. (2003) str. 826.; viz také Kaviraj (2003) str. 1452.

⁹ Kaviraj (2003) str. 1954.

¹⁰ Ústava Indie, část III, č. 15.

¹¹ Strnad et al. (2003) str. 827.

¹² Ústava Indie, část V, kapitola I, čl. 54.

pravomocemi a slouží primárně k reprezentaci svazových států (část V, kapitola II, čl. 79-81).¹³

Ústava stanoví, že Indie je svazem států (část I, čl. 1). Mezi státoprávními odborníky však nepanuje shoda, zda tato ustanovení a zejména indická praxe znamenají federalismus. Principiálně podoba indického svazu federaci odpovídá, neboť dělí pravomoci mezi ústřední orgány a orgány jednotlivých států unie. Nicméně jedná se o federalismus silně centralizovaný, kde jsou rozhodující pravomoci svěřeny ústřední vládě, která může zasahovat do záležitostí spadajících do kompetence svazových států. Vláda může v případě nouze dočasně pozměnit federální charakter Indie na přísně unitární a tato možnost je považována v krizových situacích za žádoucí.¹⁴ Přitom před dělením Indie panovala shoda o tom, že Indie se stane volnou federací s rozsáhlou autonomií svazových států. Výsledná podoba indického federalismu pak odráží obavy o zachování teritoriální integrity a jednoty v etnicky a nábožensky heterogenní zemi. I přes značnou dávku centralismu však indický politický systém ponechává prostor pro uplatnění kulturní svébytnosti svých mnohých etnik a homogenizaci považuje za nežádoucí.¹⁵

Demokracie do Indie samozřejmě „nespadla z nebe.“ Indické elity při prosazování demokratických ideálů často vycházely z inspirace západním vzorem, praxe Indického národního kongresu, jehož fungování bylo nesporně demokratické, a dále se opíraly o správní praktiky koloniální administrativy, které mimo jiné zahrnovaly principy vlády práva a procedurální nikoli arbitrární spravedlnost. Lze říci, že ve chvíli, kdy se národně osvobozené hnutí Indie přihlásilo k demokratickým principům, neměli již Britové na vybranou, neboť mohli těžko morálně odmítnout principy, které byly jejich kultuře vlastní.

V prvních letech po dekolonizaci se tak Indie vydala cestou standardní parlamentní demokracie a přijala zejména v oblasti základních lidských práv mnohoslibnou ústavu. Indie se ústy Džaváharlála Néhrúa přihlásila rovněž k principu

---

¹³ Předsedou horní komory indického parlamentu je viceprezident, který přebírá prezidentské pravomoci v případě jeho úmrtí či neschopnosti tyto pravomoci vykonávat. Postavení viceprezidenta upravuje ústava v části III, kapitole II, čl. 63-71.

¹⁴ Strnad et al. (2003) str. 833-4.

¹⁵ Kaviraj (2003) str. 1454-5; viz také Strnad et al. (2003) str. 834.

sekularismu.¹⁶ Přijetím federalismu šitého na míru indické multietnické společnosti pak měla ústava předejít hrozbě územní dezintegrace mladého státu. To ovšem neznamená, že se provoz indického demokratického kolosu obešel a obejde bez potíží. Jako první z problematických aspektů demokracie v Indii bude pojednána praxe výjimečného stavu na konkrétním případě vlády Indiry Gándhiové, která Indii přiblížila spíše autoritářství, a dále budou pojednány nadčasové problémy indické demokracie, jako jsou kastovní systém, separatismus, náboženský nacionalismus a nepotismus.

2.2 Výjimečný stav

Rok 1975 za vlády Indiry Gándhiové znamenal největší politickou krizi od získání nezávislosti. Indira byla v úřadu předsedy vlády již deset let a v polovině sedmdesátých let musela čelit ekonomické krizi (období po prvním ropném šoku). Bylo zjevné, že Indira hlavní motto své předvolební kampaně „Odstraníme chudobu“ nenaplní. Její popularita povážlivě klesala nejen ve stínu ekonomické krize, ale také kvůli důvodným obviněním u korupce. V souvislosti s korupčními praktikami při předvolební kampani soud označil její zvolení za neplatné a toto rozhodnutí mělo být následováno její rezignací a zákazem politické aktivity po dobu šesti let.¹⁷

V atmosféře všeobecného násilí, kdy došlo k vůbec prvnímu atentátu na člena indického kabinetu,¹⁸ úpadku oblíbenosti Indického národního kongresu a pod tlakem nově zformované a nebývale jednotné opozice, která požadovala její rezignaci, premiérka vyhlásila 26. června výjimečný stav. Výjimečný stav zažila Indie již dvakrát, a to v letech 1962 a 1971, kdy se jednalo o reakci na vnější nebezpečí. Výjimečný stav roku 1975 však představoval odpověď na vnitřní hrozby, a proto byl výjimečný dvojnásob.

Indira při vyhlášení výjimečného stavu nazvala opozici, která vcelku kuriózně sjednotila jak hinduistické konzervativce (např. RSS), tak levicové síly (CPI-M, různé

---

¹⁶ Princip sekularismu byl do ústavy přidán dodatkem v roce 1976. K původním definičním znakům Indické republiky (suverenita a demokracie) přibyl vedle sekularismu v tomtéž roce socialismus. [Strnad et al. (2003) str. 845].

¹⁷ Palmer, N.D. (1976) India in 1975: Democracy in Eclipse. *Asian Survey*, (16)2: 95-6, 98.

¹⁸ Tím byl ministr železnic L.N. Mišra, který zemřel na začátku ledna 1975 po bombovém útoku na nádraží v Biháru.

skupiny Naxalitů), dezintegračními silami, které ohrožují jednotu země.¹⁹ Opoziční výzva policii, vojsku a státní správě, aby byla loajální ústavě, nikoli „loupežnické vládě,“ byla interpretována jako podněcování rebelie v ozbrojených silách. Premiérka pak na základě Zákona o vnitřní bezpečnosti (MISA = Maintenance of Internal Security Act) nechala vůdčí osobnosti opozice pozatýkat a uvalila přísnou cenzuru na tisk, umlčena byla řada právníků a univerzitních učitelů.

Vyhlášení výjimečného stavu znamenalo podle mnohých erozi demokracie a iniciativy Indiry Gándhiové jsou hodnoceny tak, že ve jménu stability zařadila Indii po bok mnoha rozvojových zemí, z nichž demokracie vyprchala již dříve. Výjimečný stav měl zaručit větší disciplínu, znovu nastolit vládu zákona a efektivně odpovědět na povážlivou ekonomickou situaci země.²⁰ Cenou za tuto „šokovou léčbu“ bylo porušování základních demokratických svobod, například zatýkání bez řádného soudního procesu a rozsáhlá cenzura (vláda vydala jakéhosi průvodce pro tisk, kterého média musela následovat, pokud chtěla pokračovat ve zpravodajské činnosti), která vyvrcholila vydáním prezidentského dekretu, který zmocňoval vládu zakázat šíření informací, které by byly jakkoli v rozporu se suverenitou, integritou a bezpečností státu.²¹

Dalšími nemalými prohřešky proti demokratickým principům během výjimečného stavu byly doplňky k legislativě (dokonce i k ústavě) s retroaktivní platností, svévolné zásahy do soudní moci, snaha změnit ústavu podle představ již tak velkými pravomocemi nadané premiérky či rozhodnutí o rok odložit volby, což znamenalo bezprecedentní prodloužení mandátu současného parlamentu.²² Pokud budeme brát v potaz pouze literu ústavy a zákonů, byly všechny kroky během výjimečného stavu legální nebo zpětně legalizované. V plném světle se tak ukázala zásadní slabost demokratických institucí, které mlčky či souhlasně přihlížely praktikám na hranici (podle některých znalců za hranicí) zákona. Nicméně Indira Gándhiová se nedovázila vládnout bez řádných voleb dlouho, a proto v roce 1977 vyhlásila všeobecné volby, v nichž zvítězil opoziční blok *Džanta pártí*, který sice

---

¹⁹ Palmer (1976) str. 96.

²⁰ Ekonomická opatření byla zacílena na snížení inflace, oživení ekonomiky, tvrdé postihy daňových úniků a boj proti černému trhu.

²¹ Palmer (1976) str. 101-2.

²² Palmer (1976) str. 105.

obnovil v Indii svobodu, ale přinesl také chaos.²³

Ať už byly příčinou vyhlášení výjimečného stavu snaha o stabilizaci země a úsilí účinně čelit hospodářskému propadu nebo osobní ambice Indiry Gándhiové, jisté je, že výjimečný stav v Indii probudil ve světě mnohé pochyby o vhodnosti demokracie pro tzv. vznikající národy (emerging nations) a obavy o budoucí směřování indického obra, který se po čtvrtstoletí pyšnil přívlastkem „demokratický.“ Obavy, že Indie se přikloní k autoritářství, se však nenaplnily.

2.3 Regionální ambice a separatismus

Skeptici k životaschopnosti demokracie v Indii často poukazují na regionální ambice odvíjející se zejména od společného jazyka či náboženství coby na hrozbu pro demokratickou vládu v zemi.²⁴ Někteří autoři tyto obavy dovedli až k domněnce, že Indie je pro mnohé štěpné linie své společnosti (jazyková, náboženská, etnická, kastovní, třídní apod.) předurčena k zániku, tak jako jsme tomu byli svědky v případě Jugoslávie.²⁵ Pravdou však zůstává, že přestože mají etnicky, nábožensky i jinak pestré země „vestavěný“ sklon ke konfliktům, tyto nemusí nutně vést k jejich balkanizaci. Neboli regionální ambice (regionalismus) neznamení nutně negaci demokratických principů. Regionalismus se stává nebezpečným až ve chvíli, kdy se uchýlí k násilnému prosazování svých požadavků či pokud prosazuje požadavky v rámci stávajícího systému nesplnitelné.²⁶

Ačkoli indické politické scéně po tři desetiletí dominoval Indický národní kongres coby celostátní politická strana, zájmy regionů byly díky decentralizované struktuře Kongresu uspokojivě reprezentovány. Avšak za vlády Indiry Gándhiové došlo jak k centralizaci Kongresu, tak k obecné centralizaci moci v Indii, což probudilo v regionech velkou nevoli a vedlo k vyostření vztahů mezi ústřední vládou a vládami jednotlivých regionů. Od šedesátých let se formovala politická uskupení, která se profilovala čistě na lokálním principu bez ambicí ovlivňovat celoindividickou politickou scénu (jednalo se např. o tamilskou DMK/AIADMK, ándhrapradéšskou

---

²³ Strnad et al. (2003) str. 845.

²⁴ Kaviraj (2003) str. 1467.

²⁵ Manor, J. (1996) „Ethnicity“ and Politics in India. *International Affairs*. (72)3: 466.

²⁶ Narain (1976) Cultural Pluralism, National Integration and Democracy in India. *Asian Survey*. 16(10): 903-4, 914.

Telugu Déšam či paňdžábskou *Akálí dal*).²⁷ Tyto strany začaly díky upadající popularitě Kongresu získávat ve volbách značnou podporu a od devadesátých let je nemožné získat parlamentní většinu bez spolupráce s některou z nich.²⁸ Tento fakt sám nicméně neznamená pro indickou demokracii žádnou hrozbu, naopak, regionalizace politického systému Indie se odehrává v demokratickém kontextu a posiluje jeho reprezentativnost.²⁹

2.3.1 DMK coby příklad úspěšné regionální strany

Drávida munnétra kalagam (neboli Drávidská pokroková federace) byla založena v roce 1949 K.N. Annádurajem. V padesátých letech stavěla na myšlence nezávislého jihoindického drávidského státu Drávidanádu. Myšlenka separátního státu však vyvanula s čínskou invazí do Ladákhru na počátku šedesátých let, kdy ve straně převážil pocit celoindického nacionalismu. Později se strana výrazně vymezovala proti snahám o upřednostňování hindštiny. Poprvé se dostala k moci na území domovského státu Tamilnádu po volbách v roce 1967, později se stala významnou silou i v kontextu celoindické politiky. Na počátku sedmdesátých let se od DMK odštěpila Celoindická Annádurajova drávidská pokroková federace (AIADMK) pod vedením bývalého herce M.G. Rámačandrana, která s DMK v Tamilnádu bojovala a bojuje o přízeň voličů.

Problém nastává, jak již bylo naznačeno, pokud ambice lokálně zakořeněných skupin ohrožují jednotu země, tedy pokud regionalismus přeroste v separatismus. Separatismus představuje závažnou výzvu legitimitě a autoritě státu a ohrožuje jeho teritoriální integritu.³⁰ Představuje selhání anebo odmítání demokratických prostředků při naplňování cílů.³¹ Indie se nebezpečí separatismu snažila předejít federálním uspořádáním, v němž by měla dostatek prostoru pro vlastní rozvoj všechna etnika, nicméně některým skupinám připadá federální rámec Indie příliš těsný. Všichni autoři

---

²⁷ Kaviraj, str. 1467; viz také Narain (1976) str. 911.

²⁸ Kaviraj, str. 1468.

²⁹ Ahmad (1999) str. 129.

³⁰ Wagner (1999) str. 923.

³¹ Manor (Manor, 1996) v separatismu nespátřuje velkou hrozbu pro indickou demokracii. Rozvádí hypotézu, že indická společnost je komplexně rozdělena podél mnohých štěpných linií, z nichž některé se vzájemně posilují, jiné se neutralizují. Obyvatelstvo určitého svazového státu je tak sice jednotné, co se týká jazyka (svazové státy unie byly vytvořeny na základě jazykového klíče), avšak je rozdělené v dalších identitách (náboženství, kasta...), čímž je riziko separatismu značně otupeno. Uznává tři výjimky, v nichž jeho hypotéza neplatí, a to Paňdžáb, Kašmír a severovýchodní Indie. Nicméně i v těchto případech je k nebezpečí separatismu pro Indickou demokracii rezervovaný, neboť zmíněná riziková území představují z hlediska populačního a geografického zanedbatelnou část Indie.

se shodují na třech problémových oblastech: Kašmíru, Paňdžábu a severovýchodní Indii.³²

2.3.2 Sikhský separatismus v Paňdžábu

Sikhové usilovali o vytvoření vlastního státu již ve dvacátých letech dvacátého století v souvislosti s odporem vůči koloniální nadvládě Britů. Za druhé světové války však sikhové zachovali Británii loajalitu v naději, že jako odměny se jim dostane právě samostatného státu. To se nestalo a sikhové se po vyhlášení nezávislosti stali loajálními obyvateli indické poloviny Paňdžábu, kde se však po „stěhování národů“ v souvislosti s dělením kolonie ocitli v menšině, a proto soustavně požadovali úpravu hranic. Té se dočkali v roce 1966, kdy bylo od Paňdžábu odděleno několik okresů s hinduistickou většinou a sikhové tak ve zmenšeném Paňdžábu získali většinu.³³ Od konce sedmdesátých let se stále častěji objevoval požadavek separátního sikhského státu Chálistánu (Země čistých) a množily se teroristické útoky extrémistů.³⁴ Sikhský separatismus je živý dodnes, byť je zřejmé, že maximalistické požadavky sikhů jsou pro Indii nepřijatelné a životaschopnost případného Chálistánu je pochybná.³⁵

2.4 Kastovní systém

Podle formálních principů zakotvených v indické ústavě je Indie demokratickou zemí, v níž jsou si všichni občané naprosto rovni a disponují rovným volebním právem. Ústava zakazuje jakoukoli diskriminaci na základě kasty a formálně rovněž zrušila institut nedotknutelnosti. Odhlédneme-li však od litery zákona, nelze přehlédnout, že samotná sociální struktura indické společnosti je bytostně hierarchická a demokracie v Indii je tak zdánlivě diskvalifikována. Jak se tedy podařilo, pokud vůbec, sloučit principy formální rovnosti s hluboce zakořeněnou nerovností?

---

³² Kaviraj, str. 1467, Ahmad (1999) str. 123, Manor (1996) str. 466, Wagner (1999) str. 922.

³³ Baar, V. (2002) *Národy na prahu 21. století. Emancipace nebo nacionalismus?* Ostrava: Tilia, str. 182.

³⁴ V roce 1984 podnikly vládní síly v rámci operace Modrá hvězda útok na nejsvětější místo sikhů - Zlatý chrám v Amritsaru. Odplatou byl úspěšný atentát na premiérku Indiru Gándhiovou, který ovšem vyvolal krvavou vendetu vůči sikhům.

³⁵ Sikhové si uvědomují, že samostatný stát je nemyslitelný bez přístupu k moři, a proto požadují koridor podél západních hranic Rádžastánu a Gudžarátu, který by kopíroval přístupovou cestu k moři. Takový koridor by však přetrhl kontakt mezi Indií a Pákistánem. [Baar (2001) str. 185].

Demokratická ústava převrátila historický trend, když z nízkých a dosud diskriminovaných kast učinila kasty svým způsobem privilegované. Byly zavedeny povinné rezervace míst na univerzitách a ve státní správě pro tzv. soupisné kasty a soupisné kmeny, který byly tradičně v těchto sférách znevýhodněny. Ačkoli se vedou spory o přesný počet rezervovaných míst, žádná z politických stran výslovně nežádá jejich zrušení. Indie se ústavou pokusila změnit společensky zakódovanou nerovnost, nicméně cesta, kterou to učinila je sama o sobě problematická.

Zaprvé, zařazení určitých kast a kmenů do seznamu a jejich následné zvýhodnění vyvolalo řadu požadavků z „pomezích kast,“ které žádají o tytéž výhody. Naopak příslušníci vyšších kast proti kvótám a zejména proti jejich rozšiřování brojí a systém tak čelí dvojímu tlaku. Situaci lze ilustrovat případem z roku 1990, kdy se vláda V.P. Sinha s odkazem na výsledky šetření tzv. Mandalovy komise pokusila rozšířit počet kast zahrnutých do systému a zvýšit pro ně kvóty pracovních míst ve státním sektoru. Zveřejnění tohoto záměru bylo provázeno vlnou odporu a několik mladých příslušníků vyšších kast se protestně upálilo.³⁶ Zadruhé, nenaplnil se předpoklad, že by praxe rezervací míst mohla být postupně opuštěna s tím, jak by se příležitosti vyrovnávaly a rovnost by se stala organickou součástí společenského systému. Zatřetí, byť se jedná o diskriminaci pozitivní, stále se jedná o diskriminaci, která nerovnost spíše fixuje než potlačuje, a indická společnost je v postoji k systému rozdělena.

Demokracie v Indii měla v souvislosti s kastovním systémem vliv poněkud protichůdný očekáváním. Podle předpokladů měla demokracie v Indii vykořenit primordiální skupinové identity, tedy i kastovní identitu, a přinést vyšší míru individuální rovnosti. Kastovní identita však místo toho, aby ztrácela na významu, naopak na významu posílila. Byť byla v minulosti důležitá zejména pro sociální aspekty života, s příchodem demokracie do Indie se stala významným politikem a zdrojem mobilizace voličů. Vzhledem k tomu, že politická síla se v demokratických režimech odvíjí od početnosti, vznikají pro Indii zcela nové aliance napříč kastami. Lze tedy říci, že namísto, aby princip rovnosti omezil kastovní identifikaci, došlo k jejímu posílení a rovnost, která je prosazována, se netýká jednotlivců, ale kast či

---

³⁶ Strnad et al. (2003) str. 853.

jejich skupin.³⁷

Pokud posuzujeme soužití demokracie a kastovního systému pouze z hlediska politického, pak lze dojít k závěru, že Indie zavedením všeobecného volebního práva a zákazem diskriminace na kastovním základě vyvrátila pochyby o slučitelnosti demokratických a kastovních zásad. Nicméně je nutno mít na paměti, že situace se velmi liší, pokud odhlédneme od možnosti přístupu k volebním urnám a zaměříme pozornost na běžný společenský život.

2.4.1 Nedotknutelní v indické politice

Patrně nejvýznamnějším zástupcem nedotknutelných v indické politice se stal Bhímáo Rámdží Ambédkar (1891-1956). B.R. Ambédkar byl mezi nedotknutelnými jedním z prvních, kdo získal v Indii vysokoškolské vzdělání. Bojoval proti sociální nespravedlnosti ztělesněné kastovním systémem a za práva nedotknutelných. Byť byl nacionalistou, nepatřil do řad Indického národního kongresu, s nímž se myšlenkově rozcházel, neboť Kongres nebyl v otázce nedotknutelnosti dostatečně reformní. Protestoval proti Gándhího návrhu přejmenovat nedotknutelné za *haridžany* (boží lidi), neboť nežádal soucit, ale respekt. Je považován za hlavního architekta indické ústavy a podstatnou měrou se zasloužil o obrodu buddhismu v Indii. V současnosti je výraznou osobností z řad nedotknutelných Kumáří Májawatí (rok jejího narození se symbolicky překrývá s rokem úmrtí Amédkara, k jehož odkazu se hlásí). Májawatí stojí v čele v čele Strany většinového společenství (BSP; *Bahudžan Samádž Pártí*) a v současné době rovněž v čele vlády svazového státu Uttarpradéš. Jejím cílem je boj proti korupci a chudobě a pro svůj rázný styl je někdy přezdívána indickou *iron lady*. Ačkoli její strana zůstala v letošních celoindických volbách za očekávání, v rámci Uttarpradéše dosáhla historicky nejvyššího počtu hlasů odevzdaných pro jednu stranu. I přesto, že některé kroky této *iron lady* vzbudily kontroverzi a čelila obviněním z korupce, stala se ikonou příslušníků nízkých kast a její ambice sahají až k premiérskému křeslu.³⁸

---

³⁷ Kaviraj, str. 1466-70.

³⁸ Lak, D. *Once untouchable, now possibly unstoppable*, CBC News, 11.5. 2009, online, dostupné na: <http://www.cbc.ca/world/story/2009/05/08/f-india-votes.html>.

2.5 Komunalismus neboli „náboženský nacionalismus“

Pojem komunalismus se v indickém kontextu využívá pro označení náboženské obdoby šovinistického nacionalismu, který se projevuje bezohledným upřednostňováním zájmů a hodnot určité náboženské komunity spojeným s nepřátelským postojem vůči vyznavačům jiné víry. V Indii tento jev není ničím převratně novým a rozhodně nesouvisí s nástupem demokracie. Násilí motivované vzájemnou nesnášenlivostí nebylo oběma hlavním náboženským komunitám nikdy cizí, avšak ve dvacátých letech dvacátého století začalo nabývat nebývalé intenzity. Náboženské pogromy v indickém prostředí zdomácněly a protože ani jedna z náboženských komunit nenechala násilí páchané na svých lidech bez odvěty, roztočil se kolotoč násilí.

Náboženskou nesnášenlivost podněcovaly na straně muslimů zejména lokální spolky s omezeným akčním radiem, na straně hinduistů pak různé, někdy vzájemně nevraživé organizace, z nichž si do současnosti svůj vliv podržel Národní svaz dobrovolníků (RSS; *Ráštrij svajamsévak sangh*). Ústředním konceptem RSS se stala *hindutva*, pro svou nejednoznačnost těžko přeložitelný pojem, který může znamenat „indickost“ tedy příslušnost k Indii v nejširším slova smyslu, ale také hinduismus. Dnes je pojem *hindutva* často užíván jako synonymum pro hinduistický nacionalismus, nicméně jeho obsah podléhá politické či náboženské orientaci uživatele.³⁹ Pro budoucnost demokracie v Indii by pak mohla být znepokojivá sílící popularita politické strany ideově ovládané RSS, která se hlásí ke konceptu *hindutva* v jeho exkluzivním pojetí. Takovou stranou je BJP (*Bháratij džanta pártí*) neboli Indická lidová strana.

BJP je v podstatě politickým křídlem RSS a formálně vznikla v roce 1980. S jejím nástupem k moci ve druhé polovině devadesátých let vyvstaly ne zcela neopodstatněné obavy z ostrého protimuslimského kursu vládní politiky a popření principu sekularismu. Avšak tyto obavy se z velké míry nenaplnily, neboť BJP se u vládního kormidla vystříhala hinduistického šovinismu. Byť její vláda byla poznamenána komunálním násilím v Gudžarátu, není možné toto dávat do přímé souvislosti s BJP samotnou. Náboženské pogromy se odehrály i za vlády Kongresu a souvisí spíše s lokálně vymezenými událostmi než s konkrétní politickou garniturou.

---

³⁹ Strnad et al. (2003) str. 804.

Symbolickým dokladem relativní „neškodnosti“ BJP pro indickou demokracii může být fakt, že v roce 2002, tedy za vlády BJP, se stal prezidentem Indie muslim A.B.Z.A. Kalám.⁴⁰

2.5.1 Báburova mešita

Předmětem vyhrocených komunalistických sporů se stala Báburova mešita, která byla postavena v Ajódhje během šestnáctého století. Na daném místě se údajně nachází rodiště boha Rámy, a proto se pozemek stal předmětem vášnivých sporů. Spory se o tento prostor vedly již v první polovině 20. století, avšak po dlouhou dobu zůstaly pouze lokální záležitostí. V osmdesátých letech však militantní hinduistická organizace *Višva Hindú Parišad* (Světová hinduistická rada) vedla masivní kampaň za demolicí mešity, což z okrajové záležitosti učinilo nebezpečnou rozbušku celoindických rozměrů. Spor vyvrcholil v prosinci roku 1992, kdy dav fanatických hinduistů pronikl k mešitě, která byla pod policejní ochranou, a srovnal ji se zemí. Demolice Báburovy mešity vyvolala vlnu náboženských pogromů, při nichž zahynulo na tři tisíce lidí. Někteří muslimové trvají na obnovení mešity, naopak hinduisté prosazují postavení Ráмова chrámu. S inkriminovaným místem je spojeno i již zmíněné násilí v Gudžarátu z roku 2002, kdy muslimové v Gódhře zapálili dva vagony expresu, ve kterém cestovali hinduističtí aktivisté vracející se z pouti do Ajódhji. Bezprostředně zahynulo 58 lidí, při následných nepokojích, které zasáhly zejména Ahmadábád, stovky dalších.⁴¹

2.6 Nepotismus

Nepotismus podle stručné definice znamená zvýhodňování či prosazování příbuzných z pozice svého postavení. Označuje tedy systém obsazování funkcí, v němž jsou upřednostňováni příbuzní, v širším smysli eventuálně přátelé a jiné blízké osoby, proti dalším kandidátů, byť ti mohou být pro výkon funkce lépe

---

⁴⁰ O poznání skeptičtější názor o vztahu BJP/RSS a demokracii v Indii je k nalezení např. v článku Marthy Nussbaumové *Fears for Democracy in India*, *The Chronicle Review*. 53(37): B6, který je dostupný online na adrese:

<http://www.sacw.net/DC/CommunalismCollection/ArticlesArchive/nussbaum0507.html>.

⁴¹ M. Nussbaumová ve své práci (Nussbaumová, 2007) uvádí, že dvě nezávislá šetření určila ze nejpravděpodobnější příčinu požáru vznícení sporáku, který cestující převáželi pod sedačkou. Požáru předcházel incident, kdy na nádraží v Gódhře došlo k hádkám mezi hinduistickými a muslimskými cestujícími, přičemž byl zbit minimálně jeden muslimský obchodník, který odmítl provolat slávu Rámovi. Když vlak vyjžděl z nádraží, muslimové na něj házeli kameny, požár vypuknul až po zhruba čtvrthodině. Podle Nussbaumové tak muslimy za jednoznačné viníky tragédie označila vládnoucí BJP, aniž by si lámala hlavu s alternativními vysvětleními.

kvalifikování. Funkce tedy nejsou přidělovány na základě volby a odbornosti, ale na základě příbuzenských či jiných vztahů. Zjednodušíme-li definici nepotismu na obsazování úřadů příbuznými či na „dědičnost“ úřadů, nemusíme příklady v indické politice hledat dlouho.

Jedním příkladem za všechny může být klan Néhrú-Gándhí.⁴² Zakladatelem nejmocnější indické politické rodiny byl Mótílál Néhrú (1861-1931), raný účastník indického národně osvobozenického hnutí a pozdější předák Indického národního kongresu. Jeho syn, Džaváharlál Néhrú (1889-1964), se rovněž angažoval v kongresové politice a v roce 1947 se stal premiérem nově nezávislé Indie. Jeho nejbližší spolupracovníci se stala jeho dcera Indira a mnohé nasvědčovalo tomu, že je vychovávána coby jeho nástupkyně.⁴³ Po dobu úřadování Indiry v čele vlády nabyly její mladší syn Saňdžaj (1946-1980) obrovského politického vlivu, avšak ten tragicky zemřel při nehodě sportovního letadla. Po jeho smrti byl do politiky okamžitě povolán jeho starší bratr Rádžív (1944-1991), který to opět dotáhl až na premiéra. Vdova po Rádžívovi, Soňa Gándhiová, vedla vítěznou koalici letošních voleb a její syn Rahul byl čerstvě znovuzvolen poslancem Lók sabhy.

Úspěch rodiny Néhrú-Gándhí možná zavání nepotismem, avšak dlužno dodat, že žádný z jejích příslušníků nevykonával politickou funkci, aniž by tato byla dříve či později potvrzena demokratickou metodou, tedy volbami. Výjimku představoval obrovský politický vliv Saňdžaje Gándhího, kterému se těšil, aniž by zastával jakoukoli odpovědnou funkci. Mimo jiné díky jeho vlivu se Indira odhodlala k vyhlášení výjimečného stavu.⁴⁴ To byl pohled do nejvyšších pater indické politiky, nicméně stejnou rodinnou provázanost je možno nalézt i na úrovni nižší a s trochou nadsázky lze říci, že mnohé indické politické strany jsou rodinnými podniky.⁴⁵ Někteří komentátoři přičítají letošní nízkou volební účast právě faktu, že voliči měli na výběr pouze z asi patnácti rodinných podniků a považují indickou politiku za neproniknutelnou barikádu nepotismu, za kterou nemají šanci proniknout novátorské

---

⁴² Jméno Gándhí je odvozeno od manžela Indiry Gándhiové Feroze Gándhího, nemá tedy nic společného s Mahátmou Gándhím.

⁴³ Strnad et al. (2003) str. 840.

⁴⁴ Strnad et al. (2003) str. 844.

⁴⁵ Pro příklad: rodina Karunánidi je spjata s DMK a hraje významnou politickou roli v Tamilnádu, v Kašmíru je to rodina Abdulláh, v Ándhrapradeši je to klan Nandamuri spjatý s *Telugu Děšam Pártí*.

myšlenky a nové „neokoukané“ osobnosti.⁴⁶ Nepotismus tak představuje šrám na indické demokracii, avšak lze se tomu ve společnosti, kde je drtivá většina profesí dědičných, divit?

2.7 Závěr

Indie má za sebou více než šedesát let nezávislého vývoje, během nějž víceméně naplňovala demokratické ideály a principy, které si vytknula v ústavě. Byť existovaly a existují mnohé pochyby o životaschopnosti demokracie v Indii, historická zkušenost prokázala, že tyto jsou do značné míry liché. Výjimečný stav v polovině sedmdesátých let pod taktovkou Indiry Gándhíové lze považovat za pouhý exces, který byl dán souběhem ekonomické krize, bouřlivé vnitřní politické situace a autokratických sklonů premiérky. Autokratické intermezzo však vydrželo při životě pouze do voleb, v nichž voliči tento styl politiky odmítli a Indiru Gándhíovou (dočasně) odstavili od moci. Indická ústava tak sice skýtá prostor pro podobné výstřelky – restriktivní politika během výjimečného stavu byla ve své podstatě ústavní – avšak voliči omezování svobody a demokratických procedur jednoznačně odmítli.

Za další bolavé místo indické demokracie je považován kastovní systém, který mnozí považují za naprosto neslučitelný s demokratickými principy, neboť implikuje nerovnost mezi lidmi. Protiargumentem může být fakt, že indická ústava zakotvuje rovné volební právo a jakoukoli diskriminaci na kastovním základě zakazuje. Ačkoli praxe za zněním ústavního zákona poněkud pokulhává, lze říci, že v rovině politické se rovnost vcelku usadila, pokud ji posuzujeme možností svobodně volit. Pravdou však zůstává, že indický společenský život je i nadále bytostně hierarchický. Problémy může do budoucna přinést citlivé téma pozitivní diskriminace dříve nedotknutelných a nízkých kast, ohledně které je indická společnost rozdělena.

Obavy o budoucnost indické demokracie dále vzbuzuje rostoucí asertivita některých regionálních politických stran. Federální uspořádání Indického svazu, byť čeká na reformu, možným problémům sílícího regionalismu brání, neboť pro naprostou většinu svazových států je jejich postavení v rámci federace přijatelné do té

---

⁴⁶ Nalapat, M. (2009) Entrenched Nepotism Harms Democracy in India. *The Diplomat*. May/June, online, dostupné na: <http://www.the-diplomat.com/article.aspx?aeid=13727>.

míry, že neusilují o odtržení. Regionalismus je navíc s demokracií dokonale slučitelný a pokud je uspokojivě reflektován ústředními orgány, může demokracii spíše posílit než oslabit. Separatismus (v případě Indie se jedná o Kašmír, Paňdžáb a Ássám) představuje stále živý problém indické demokracie, neboť zpochybňuje legitimitu státu, ohrožuje jeho územní integritu a v multietnickém státu typu Indie může znamenat nebezpečný precedens. V současnosti však nic nenasvědčuje tomu, že by separatismus mohl demokracii v Indii ohrozit, neboť je omezen do tří velmi specifických ohnisek. Situaci v Ássámu a Paňdžábu se doposud daří zvládat, Kašmír pak představuje samostatnou kapitolu v dějinách Indie, která přesahuje rámec této práce.

Komunalismus představuje pro demokracii v Indii latentní a všudypřítomné riziko, nicméně od rozdělení Britské Indie nikdy nedosáhl takové míry, aby destabilizoval celou zemi. Srážky hinduistů a muslimů, o něž se jedná především, jsou většinou úzce lokálně i tématicky vymezeny. Důvodem k mírnému optimismu může být zkušenost s vládou BJP, která se otevřeně hlásí k exkluzivnímu pojetí konceptu hindutva, ale na nejvyšší úrovni indické politiky dokáže působit zodpovědně a tolerantně. Jako poslední problematyczny aspekt indické demokracie byl uveden nepotismus, který je v Indii evidentní jak na celostátní, tak na regionální úrovni. Do budoucna může nepotismus vyvolat skepsi voličů ohledně smyslu voleb, pokud v nich nebude spatřována skutečná naděje na změnu.

Indii lze podle dostupných informací považovat za plně demokratickou zemi a přívlastko největší demokracie světa ji bez pochyby náleží, byť se jedná o demokracii svébytnou.

3. Šrí Lanka

Ostrovní stát Šrí Lanka bývá vedle Indie považován za nejúspěšnější demokracii v regionu jižní Asie. Problematice demokracie na Šrí Lance není věnováno mnoho literatury, neboť pozornost je soustředěna především na tamější konflikt, který po čtvrt století hořel mezi dvěma nejpočetnějšími etniky ostrova – Sinhálci a Tamily. Nicméně právě etnická nesnášenlivost představuje největší překážku šrílanské demokracie, jejíž principy byly v určitých okamžicích účelově obětovány pod rouškou boje proti tamilskému separatismu. Díky kulturní blízkosti s Indií samozřejmě i na Šrí Lance nalezneme kastově uspořádanou společnost a politický systém porostlý rodovými vazbami, avšak tyto „vady na kráse“ jsou v porovnání s významem etnické (jazykové) příslušnosti pro účely této práce zanedbatelné a jejich obecné dopady pro demokracii byly pojednány výše. V souvislosti se stavem demokracie na Šrí Lance budou proto v následujících kapitolách pojednána poněkud odlišná témata než v případě Indie, a to ústavní diskriminace menšin, tamilský separatismus, selhávání demokratických institucí ve vztahu ke konfliktu a autoritářská praxe donedávna de facto existujícího Tamilského Ílamu.

3.1 Vývoj Šrí Lanky po dekolonizaci

Šrí Lanka pod koloniálním jménem Cejlon vyhlásila nezávislost 4. února 1948. Ve srovnání s vývojem v Indii proběhlo předání moci hladce a poklidně a Cejlon pokračoval v liberálně-demokratické cestě, která se opírala o tzv. Soulburyho ústavu, která byla přijata již v roce 1946 na základě doporučení komise pod vedením vikomta Soulburyho a v zásadě odpovídala britskému politickému uspořádání.⁴⁷ Ústava zakotvovala dělbu moci mezi dvoukomorový parlament, kabinet ministrů a nezávislé soudy, potvrzovala všeobecné volební právo zavedené na Cejlonu v roce 1931 a obsahovala zákaz diskriminace na základě náboženství či příslušnosti k určité komunitě. Formálně hlavou státu zůstal britský panovník v zastoupení generálním guvernérem.⁴⁸ Byť ústava výslovně nehovoří o demokratických principech, lze ji vzhledem k zakotveným normám za demokratickou považovat. Tato ústava byla od

---

⁴⁷ Filipický (2003), str. 462.

⁴⁸ Soulburyho ústava je dostupná online na adrese:
<http://www.tamilnation.org/srilankalaws/46constitution.htm>.

samého počátku terčem kritiky, neboť podle radikálních názorů byla cynickým ujednáním mezi metropolí a loajálními cejlonskými přísluhovači a znamenala pokračování koloniálních pořádků pod pláštíkem dominiálního statutu.⁴⁹ Reformy se však dočkala až v roce 1972.

Vládu od odcházejících Britů v roce 1948 převzala Sjednocená národní strana (UNP), která za svůj program prohlásila překlenování etnických, náboženských, kastovních i sociálních rozporů ve společnosti a budování sekulárního národního státu obývaného jednotným cejlonským národem.⁵⁰ Vláda však podnikla několik kroků, které tamilská menšina přijala s velkou nevolí. V rámci urychlení rozvoje země vláda přišla s programem osidlování tzv. suché zóny, tedy severovýchodní části ostrova, kterou Tamilové považují za svou historickou domovinu. V osidlování této oblasti Tamilové spatřovali úmysl vychýlit poměr etnik ve prospěch většinových Sinhálců a zmenšit tak váhu tamilských hlasů. Dalším kontroverzním krokem vlády bylo prosazení zákona o občanství, jehož přísná měřítká neuznala občanství mnoha tzv. plantážních Tamilů, kteří přišli na ostrov z Indie coby pracovní síla pro čajové plantáže. S občanstvím ztratila tato skupina rovněž volební právo a původní cejlonská Tamilové to považovali za další záměrné oslabení tamilské menšiny.⁵¹

Pro budoucí vývoj země byla rozhodující otázka jazykové reformy, jež měla určit, který jazyk v administrativě nahradí angličtinu. Původní návrh, který počítal s paritou sinhálštiny a tamilštiny, skýtal optimistické vyhlídky pro soužití heterogenní společnosti Cejlonu, avšak reforma se v tomto znění neprosadila. Většina Sinhálců proti zákonné rovnosti obou jazyků bouřlivě protestovala a politické strany s ohledem na volební výsledky myšlenku parity jazyků opustily. Z postavení sinhálštiny byla učiněna existenciální otázka samého přežití unikátní sinhálské buddhistické kultury na Cejlonu a tamilština měla být ze státní správy vytlačena.⁵² V podstatě na této otázce pak postavila svou politickou kariéru Šrílanská strana svobody (SLFP), která se stala nejvýznamnější protiváhou UNP. Dalším problémem rodící se cejlonské

---

⁴⁹ Filipický (2003) str. 308.

⁵⁰ Silva (1981) str. 490.

⁵¹ Silva (1981) str. 493. Plantážní Tamilové měli vlastní politickou stranu Cejlonský indický kongres (CIC), vzhledem ke svému společenskému statutu však byli potenciálními voliči dalších levicově orientovaných stran. Levicové zaměření, nikoli etnický původ, pak mohlo být podle Silvy příčinou zájmu konzervativní UNP zbavit je volebního práva, neboť jejich hlasy by mohly posílit opozici.

⁵² Vyloučení tamilštiny ze státní správy mělo vést k nápravě deformací z dob kolonialismu, kdy do cejlonské správy proniklo díky lepšímu přístupu ke vzdělání mnoho Tamilů, a byli v této sféře, stejně jako na univerzitách, vzhledem ke svému počtu nadreprezentováni. [DeVotta (2000) str. 60].

demokracie byl čistě většinový volební systém typu vítěz bere vše, který značnou měrou eliminoval vliv tamilských hlasů na volební výsledek. Tento volební systém navíc umožňoval vznik velkých parlamentních většin, které nemusely pro svá rozhodnutí hledat podporu reprezentace menšin.⁵³ Tamilové se v takovém prostředí cítili být ohroženi a usilovali o nějakou formu autonomie, často federalizaci Cejlonu.

V roce 1956 byl přijat zákon stanovující sinhálštinu jediným úředním jazykem Cejlonu (zákon nabył účinnosti v roce 1961), který vyvolal mezi Tamily vlnu protestů. SLFP pod vedením S.W.R.D. Bandáranájaky dovedla do vítězného konce svou kampaň *Sinhala Only* (jedině sinhálština), nicméně bylo zřejmé, že pokud má být situace v rozvášněné zemi stabilizována, je nutno nalézt určitý způsob soužití etnik. V následujících deseti letech byly učiněny dva pokusy o uklidnění situace cestou politického paktu mezi vládní stranou (v roce 1957 se jednalo o SLFP, v roce 1965 pak o UNP) a tamilskou reprezentací, avšak oba dokumenty narazily na tuhý odpor vlivných buddhistických (tedy sinhálských) organizací a parlamentní opozice.

Koncept federace byl odmítnut jako první krok k rozdělení země, na jejímž unitárním charakteru sinhálská většina neústupně lpěla, a na Cejlonu se místo standardní politické soutěže uhnízдила tzv. politika triumfování, kdy jakýkoli vstřícný krok vlády vůči aspiracím Tamilů byl označen za zaprodávání se a zrádovství a náležitě využít opozicí v předvolebním boji, a to v případě obou hlavních politických stran. Politická soutěž se tak změnila v aukci, kde vítězili ti, kdo nabídli Sinhálcům nejvíce, Tamilům nejméně.⁵⁴ Po více než dvaceti letech nezávislosti byl tedy Cejlon z formálního hlediska ukázkovou demokracií, kde probíhaly pravidelné volby na základě všeobecného volebního práva a docházelo ke střídání vlád. Avšak při pohledu pod povrch nelze přehlédnout diskriminační tendence většinové společnosti vůči největší etnické menšině a tvrdohlavé odmítání revize stávajícího unitárního uspořádání státu, v němž si všichni byli podle zákona rovni, ale někteří si byli rovnější.

3.2 Ústava 1972

Nová ústava přinesla oproti dosud platné Soulburyho ústavě řadu změn, avšak

---

⁵³ DeVotta (2000) str. 66.

⁵⁴ DeVotta (2005) str. 141.

nedá se říci, že by posílila demokratický charakter státu, spíše naopak. Patrně nejviditelnější změnou byl přechod země od dominiálního statutu k republikánskému zřízení – namísto dominia Cejlon byla vyhlášena Republika Šrí Lanka. Z ústavy byl vypuštěn článek garantující ochranu menšin před diskriminačním zákonodárstvím, který obsahovala Soulburyho ústava, což znamenalo mocný impuls pro radikalizaci Tamilů.⁵⁵ Ústava potvrdila sinhálštinu jako jediný úřední jazyk, podtrhla unitární charakter státu a dále zakotvila výsadní postavení buddhismu, jehož ochrana se stala povinností státu.⁵⁶ Doposud dvoukomorový parlament byl nahrazen jednokomorovým, což znamenalo centralizaci státní moci, a zákony, které tento parlament schvaloval, propříště nepodléhaly kontrole nezávislých soudů. Na ústavnost měl dohlížet nově ustavený Ústavní soud, avšak jeho nález mohl být přehlasován dvoutřetinovou parlamentní většinou, což vzhledem k velkým většinám nepředstavovalo pro vládní strany či koalice těžko překonatelnou překážku. V čele výkonné moci byl britský panovník nahrazen prezidentem republiky, kterého poněkud nestandardně jmenoval ministerský předseda a který mohl být dvoutřetinovou většinou parlamentem odvolán.⁵⁷

Šrí Lanka s novou ústavou nastolila autoritářský kurs, který byl zacílen na potlačování opozice a svobody tisku. Nový ústavní pořádek byl přitom v přímém rozporu s aspiracemi tamilské menšiny, která usilovala o decentralizaci moci uvnitř státu a pro niž byla žádoucí existence nezávislých soudů, které by tvořily pojistku proti případné diskriminaci, a existence nezávislých médií, která byla důležitým prostředkem artikulace zájmů nejen Tamilů, ale celé opozice. Restriktivní ústava přispěla ke sjednocení tamilské reprezentace do Tamilské jednotné fronty (TUF), která požadovala paritu sinhálštiny a tamilštiny, sekularismus, ústavní záruky práv etnických menšin, liberální postup při udělování občanství, decentralizací státní správy a zrušení kastovního systému. Tyto požadavky byly na nejvyšších místech ignorovány a v důsledku vládní netečnosti rostla podpora myšlenky samostatného tamilského státu.

Nebyla to však pouze ústava, která způsobila radikalizaci tamilských požadavků, ale vládní politika raných sedmdesátých let jakožto celek. Vláda vůči

---

⁵⁵ Silva (1981) str. 490.

⁵⁶ Ústava 1972; kapitoly II a III.

⁵⁷ Filipický (2003) str. 337.

tamilské menšině uplatňovala restriktivní až diskriminační politiku, která Tamily poškozovala na trhu práce, ve veřejné správě či v ozbrojených složkách státního sektoru, kde byli upřednostňováni kandidáti vzdělaní v sinhálštině. Vláda se rovněž snažila zakázat dovoz tamilských filmů a tiskovin z protějšího břehu Palkovy úžiny se záměrem vlastní tamilské obyvatelstvo kulturně izolovat. Patrně největší pobouření pak vzbudily znevýhodněné podmínky pro přijetí tamilských studentů na vysoké školy. V rámci tzv. standardizace známek postačoval sinhálským uchazečům horší prospěch u maturitní zkoušky nežli jejich tamilským kolegům. Navíc byl zaveden systém kvót, který měl zamezit tomu, aby na univerzitách studoval větší podíl tamilských studentů, než jaký odpovídal jejich podílu na celkové populaci. Mimo toho vláda rovněž zastavila mezinárodně sponzorované projekty v tamilských oblastech.⁵⁸

Ústava tak vychýlila Šrí Lanku od demokracie k autoritářskému režimu a de facto znamenala legitimaci sinhálského etnocentrismu. Tamilové v ní právem spatřovali konzervaci svého druhořadého postavení ve státu a výsledkem jejich dlouhodobého neuspokojení bylo stupňování požadavků od autonomie, před federací či konfederací, po separátní stát v oblasti tamilské domoviny. Naděje na uklidnění situace a klidné soužití etnik na Šrí Lance však přinesla další ústava, která byla schválena pouhých šest let po přijetí ústavy předchozí.

3.3 Ústava 1978

Tvůrci nové ústavy byli k otázce postavení menšin na Šrí Lance o poznání vnímavější, než tomu bylo v případě republikánské ústavy z roku 1972, a ústava přinesla mnoho nadějných změn. Nová ústava nahradila stávající většinovou volební formuli systémem poměrného zastoupení, který měl zajistit adekvátnější reprezentaci menšin a zároveň měl omezit míru dominance dvou hlavních stran. Změny doznal také systém volby hlavy státu - prezident měl být volen v přímých volbách na dobu šesti let, přičemž měly být brány v potaz i druhé a třetí preferenční hlasy pro případ, že by žádný z kandidátů nezískal nadpoloviční většinu. Takový způsob volby pak teoreticky zvyšoval šance na zvolení kandidátů z řad menšin.⁵⁹ Co se týká prezidenta, ústava přineslo ještě jednu podstatnou novinku. Byl zaveden institut výkonného

---

⁵⁸ DeVotta (2000) str. 60-1; viz také Filipický (2003) str. 336-7.

⁵⁹ DeVotta (2000) str. 67-8.

prezidenta, kterým byly dosud převážně symbolickému postu prezidenta svěřeny významné pravomoci a rozsáhlá imunita. Prezident tak získal pravomoc rozpouštět parlament, setrvat ve funkci i v případě, kdy odstoupí vláda, právo vyhradit si pro sebe řízení kteréhokoli resortu, případně resortů. Prezidentovi tak byly ústavou s trochou nadsázky svěřeny takřka diktátorské pravomoci.

Ústava rovněž upravila postavení tamilštiny. Byť sinhálština zůstala jediným úředním jazykem státu, tamilština získala status národního jazyka. Tím bylo oficiálně uznáno její „místo na slunci.“ Dále bylo zrušen rozdíl mezi občanstvím nabytým na základě původu a občanstvím získaným na základě registrace. Registraci podléhali plantážní Tamilové a jejím zrušením tak byli zbaveni stigma druhoradých občanů. V neposlední řadě pak ústava zakotvovala provedení územněsprávní reformy, která měla přesunout určité pravomoci na úroveň provincií. V podstatě měla vzniknout paralela celostátního politického systému na úrovni jednotlivých provincií, v jejichž čele by stál prezidentem nominovaný guvernér a na jehož návrh by byli jmenováni ministři pro oblasti, které spadaly do kompetence provincie (např. základní a střední školství a zdravotnictví).

Ústava tak v několika ohledech posílila demokracii na Šrí Lance, nicméně následná legislativa politickou situaci na ostrově spíše vyostřila, než uklidnila. V roce 1975 byl přijat zákon o předcházení terorismu, který postavil mimo zákon všechny aktivity podněcující etnickou či náboženskou nesnášenlivost. To by samo o sobě bylo v dokonalém souladu s demokratickými principy rovnosti a nediskriminace. Nicméně tento zákon umožňoval zatýkání podezřelých osob bez zatykače a jejich zadržení až na dobu osmnácti měsíců, a to s retroaktivní působností! Ve skutečnosti se zákon stal legitimací pro zatýkání tamilských aktivistů. Další ránu pak znamenal šestý dodatek k ústavě přijatý v roce 1983, který stavěl mimo zákon jakoukoli organizaci s cílem ustavení samostatného státu na území Šrí Lanky.⁶⁰ To znamenalo odstavení tamilské reprezentace, která formálně deklarovala samostatný stát za cíl svého snažení, nicméně byla stále otevřená i řešení v podobě federace. Navíc každý poslanec musel přísahat na unitární ústavu Šrí Lanky a pokud tak neučinil, jeho mandát zanikl.

Druhá republikánská ústava, jak je ústava z roku 1978 nazývána, tedy naděje

---

⁶⁰ Timbiah (1986) str. 43.

na normalizaci vztahů hlavních šrílanských etnik nenaplnila a mezi tamilskými obyvateli sílila touha po separaci jakožto jediném uspokoivém řešení neutěšené situace. Ani dvě ústavní reformy tak nedokázaly zažehnat nebezpečí toho, co Šrí Lanku provázelo po další čtvrtstoletí, totiž nebezpečí otevřeného tamilského separatismu. Pro formu vlády, která se po získání nezávislosti vyvinula na Cejlonu/Šrí Lance, Neil DeVotta užívá termín kontrolovaná demokracie, která spočívá v tom, že většinová skupina zavrhně kompromisní politiku vůči menšinám a namísto toho výhradně ovládne mocenské páky s cílem vytvořit etnokracii.⁶¹

Významnou roli při prosazování nekompromisního postoje vůči tamilské menšině sehrála šrílanská buddhistická komunita. Buddhismus se spojil se sinhálským nacionalismem a různé buddhistické organizace poukazovaly na neblahý stav buddhismu na ostrově. Ve jménu oživení zašlé předkoloniální slávy buddhismu byla překrucována historie a mytologie, tak aby hrála do karet sinhálskému šovinismu. Buddhistické duchovenstvo usilovně vytvářelo obraz Šrí Lanky coby ostrůvku unikátní sinhálské buddhistické kultury, která musí být pod patřičnou ochranou státu. Buddhistická neboli sinhálská komunita blokovala vládní snahy dohodnout se s tamilskou menšinou na oboustranně přijatelném uspořádání vzájemných vztahů a vzhledem k jejímu početnímu zastoupení si vlády nemohly dovolit tento hlas nevyslyšet.⁶² Vyhledky sekulární demokracie na Šrí Lance tedy nebyly vůbec nadějně a ústavní pořádek z roku 1972 dal těmto pochybám za pravdu.

3.4 Separatismus a selhání demokratických institucí

Hrozba separatismu představovala pro demokracii na Šrí Lance vážnou a trvalou hrozbu, avšak je nutno mít na paměti, že tamilský separatismus byl do značné míry vyprovokován diskriminační politikou sinhálské většiny a tamilské požadavky byly po dlouhou dobu víceméně umírněné a o jejich naplnění Tamilové usilovali povětšinou ústavní cestou. Lpění na unitarismu vystupňovalo tamilské aspirace od autonomie přes federaci až k separatismu, kterému Šrí Lanka musela čelit od počátku osmdesátých let po čtvrt století v podobě občanské války. Rozbuškou občanské války se stal úkladný útok příslušníků LTTE na vojenskou patrolu vládních sil, během kterého zahynulo třináct vojáků. Tento akt byl míněn jako protest proti přítomnosti

---

⁶¹ DeVotta (2000) str. 57.

⁶² Filipický (2003) str. 313-4; viz také DeVotta (2000) str. 65.

vojska na poloostrově Jápané, který po dlouhou dobu představoval baštu tamilského separatismu. Reakcí na útok byly masivní protitamilské pogromy, během nichž byli Tamilové často brutálním způsobem vražděni, jejich domy a obchody vypalovány, a to za nečinného přihlížení či dokonce za aktivní spoluúčasti vládních ozbrojených sil. Pogromy zapříčinily masový příklon Tamilů k separatismu, který měl dosud menšinovou, byť rostoucí podporu.

Protitamilské pogromy se odehrály již v letech 1958, 1977 a 1981. V roce 1958 ozbrojené složky svým zásahem zachránily mnoho tamilských životů a získaly si tak uznání Tamilů bez ohledu na etnickou příslušnost. Nestrannost státních ozbrojených sil však s vyostřováním vztahů mezi Sinhálci a Tamily mizela a v roce 1981 už byly pouze pasivními pozorovateli násilí. Rok 1983 lze pak považovat za vrchol úpadku institucí na Šrí Lance, a to nejen policie a armády. Jsou doložené případy, kdy byli sinhálští násilníci na místa činu přiváženi vládními vozidly a byly jim poskytnuty seznamy s volební registrací, které jim usnadnily nalezení cíle. V nečinnosti byl během prvních hodin konfliktu i prezident země, toho času J.R. Džajavardhana, který přes své značné pravomoci neučinil žádné zvláštní opatření ani veřejně neodsoudil násilnosti páchané v duchu odvety na tamilském obyvatelstvu. Bylo ironií, že odsouzení se dostalo pouze separatismu, a ještě větší ironií bylo, že úvodník vládou provozovaných novin se věnoval tématu ochrany lesního pokryvu Šrí Lanky.⁶³

Eskalace konfliktu v roce 1983 přinesla Šrí Lance mezinárodní pozornost, nejprve v regionálním měřítku, později i na úrovni daleko přesahující hranice jihoasijského regionu. V polovině osmdesátých let vstoupila do konfliktu sousední Indie a iniciovala řadu jednání o možném řešení na úrovni politické reprezentace šrílanské vlády a tamilské reprezentace. Avšak oboustranně přijatelné řešení se u jednacího stolu nalézt nedařilo. Patrně nevýznamnější iniciativou indické diplomacie byla Smlouva o obnovení míru a normálního stavu na Šrí Lance, kterou v červenci 1987 podepsali prezident Šrí Lanky Džajavardhana a premiér Indie Rádžív Gándhí. Podpisu smlouvy mělo následovat příměří a odzbrojení tamilských vzbouřenců. Smlouva definovala Šrí Lanku jako multietnický stát s pluralitní společností a všem etnickým skupinám přiznávala nárok na uznání kulturní a jazykové identity a

---

⁶³ DeVotta (2000) str. 65.

možnost žít v rovnosti a bezpečí a dojít naplnění svých aspirací. Smlouva, jakkoli byla mnohoslibná, situaci na Šrí Lance nezlepšila, neboť její ustanovení problémy spíše obcházela, než řešila, a neměla napříč ostrovem velkou podporu. Tamilové navíc nebyli smluvní stranou a separatisté odmítli odzbrojení. Podpisem smlouvy byl umožněn vstup indických mírových sil na Šrí Lanku, avšak Tamilští tygři namísto složení zbraní na mírové sbory útočili. Indická účast v konfliktu tak skončila neslavně stažením mírových sborů v březnu 1991 a země se po krachu jednání opět ocitla ve válce.⁶⁴

Válkou vyčerpaná země pak v roce 1994 podpořila alianci Lidové spojenectví Čandriky Kamarátungové, která měla v programu ukončení občanské války prostřednictvím jednání s LTTE, demokratickou reformu a důsledný dohled na dodržování lidských práv.⁶⁵ Jednání s LTTE však byla neúspěšná a následovaly intenzivní vojenské operace. Změna nastala až se zprostředkovatelskou činností Norska. V roce 2002 byla podepsána dohoda o příměří, která představovala nejsvětější bod ve vývoji konfliktu od jeho počátku. Následovalo několik kol mírových jednání, avšak LTTE neplnili podmínky příměří a již v následujícím roce se z mírových rozhovorů stáhli. Poslední pokus o řešení konfliktu pokojnou cestou se uskutečnil opět pod norskou taktovkou v roce 2006, avšak ani tento pokus nebyl úspěšný. Od té doby během prezidentství Mahindy Rádžapakši převládal silový přístup k řešení konfliktu a úporná vládní vojenská ofenziva postupně vytlačovala LTTE z jejich pozic. V květnu 2009 LTTE po nevybíravé vládní ofenzivě, při níž zahynulo mnoho civilistů, kapitulovali a občanská válka oficiálně skončila. Nyní záleží na vládě, jak se svým vítězstvím naloží a zda se jí vhodnou politikou vůči tamilské menšině podaří předejít návratu separatismu.

3.4.1 Vývoj tamilského hnutí

Po získání nezávislosti představovala hlavní politickou reprezentaci cejlonských Tamilů politická strana Cejlonský tamilský kongres (ACTC), která byla

---

⁶⁴ Indické mírové sbory se na Šrí Lance netěšily velké oblibě, o čemž svědčí následující příklad: Guerillový způsob boje LTTE znesnadňoval příslušníkům indických vojenských sil rozlišovat mezi civilisty a bojovníky LTTE a za působení indických jednotek docházelo ke značným obětem na straně tamilských civilistů. Namísto výkladu zkratky označující indické sbory IPKF (Indian Peace Keeping Force) neboli Indická jednotka udržující mír se vžil výklad Innocent People Killing Force (Jednotka zabíjející nevinné lidi). [Hennanayake, S. K. (1989) *The Peace Accord and the Tamils in Sri Lanka. Asian Survey*. 29(4): 413].

⁶⁵ Höglung – Svensson (2003) str. 108.

přizvána do koalice s UNP a podílela se tak na první vládě nově nezávislé země. Radikální část ACTC však se spoluprací s UNP nesouhlasila a v roce 1949 se odštěpila a vytvořila Federální stranu (ITAK) požadující pro Tamily autonomii v rámci federálního uspořádání Cejlonu. Zájmy plantážních Tamilů pak reprezentoval Cejlonský indický kongres (CIC), později přejmenovaný na cejlonský dělnický kongres (CWC). Diskriminační ústava z roku 1972 svedla opět dohromady Cejlonský tamilský kongres a Federální stranu, které společně s cejlonským dělnickým kongresem vytvořily jediný subjekt – Tamilskou jednotnou frontu (TUF). TUF zpočátku požadovala zejména zrovnoprávnění tamilštiny, důsledný sekularismus a decentralizaci státní správy, v roce 1973 však přijala za svou myšlenku nezávislého státu - Tamilského Ílamu. Symbolickým vyjádřením tohoto programového posunu bylo přejmenování strany na Tamilskou sjednocenou osvobozenickou frontu (TULF).

V roce 1982 se od TULF opětovně odtrhlo radikální křídlo a vznikla tak Osvobozenická fronta Tamilského Ílamu (TELF). Zatímco TULF usilovala o dosažení cílů politickými prostředky a zůstávala vedle separace otevřena i jiným řešením, od počátku šedesátých let se formovaly skupiny, které považovaly ústavní metody za neúčinné a rozhodly se za samostatný stát bojovat se zbraní v ruce. Za předznamenání budoucího násilí lze považovat činnost Tygří armády, která byla napojená na Federální stranu a vyzývala k ozbrojenému povstání Tamilů. Po jejím rozpadu vznikla Tamilská osvobozenická organizace (TLO), jejíž členové se soustředili na shromažďování zbraní a podomácku vyrobených náloží. V roce 1974 pak vznikla organizace Tamilští noví tygři (s příhodným akronymem TNT), z níž se o dva roky později vyvinula dokonale vycvičená guerillová armáda Tygří osvobození Tamilského Ílamu (LTTE), která si mezi ostatními militantními skupinami vydobyla hegemonii a účinně zablokovala umírněnější politickou reprezentaci Tamilů.

Významnou roli pro shánění prostředků pro tamilské hnutí sehrála Ílamská revoluční organizace studentů (EROS), která navázala úzké vztahy s palestinským hnutím al-Fatáh. Z dalších militantních uskupení lze zmínit marxisticky orientovanou Lidově osvobozenickou organizaci Tamilského Ílamu (PLOTE) či Osvobozenickou organizaci Tamilského Ílamu (TELO). Tamilské hnutí čítalo na čtyři desítky různých uskupení, většinu z nichž však pohltila či rozprášila LTTE, která svůj boj vzdala až v květnu letošního roku (2009). V roce 2001 se hlavní politické strany Tamilů, tzn.

TULF, TELO a EPRLF, spojily v Tamilskou národní alianci, která podporovala vyjednávání vlády s LTTE. Pro úplnost uvedme, že v současnosti na Šrí Lance stále působí tamilské militantní skupiny: provládní Lidovědemokratická ílamská strana (EDPD) a pravděpodobně nejmladší tamilská organizace Kolonela Karuny Tygři za osvobození lidu Tamilského Ílamu (TMVP), která se odštěpila od LTTE a působí zejména ve Východní provincii.

3.5 Tamilský Ílam

O vytvoření Tamilského Ílamu⁶⁶ po desetiletí usilovala řada tamilských hnutí. Z právního hlediska žádný takový stát nevznikl, nicméně LTTE po několik let spravovali na severu a východu země útvar, který měl podstatné charakteristiky státu. LTTE se vedle ozbrojeného boje profilovali po roce 2000 stále výrazněji i jako politická síla, která vybudovala v rozsáhlých oblastech Šrí Lanky obdobu státního aparátu ústřední vlády. Mezi vládou kontrolovanou oblastí a Tamilským Ílamem vyrostla dobře střežená hranice, pro jejíž překročení bylo nutné projít kontrolou osobních dokladů a zaplatit případné clo.⁶⁷

Tamilský Ílam po jistou dobu představoval stát ve státě pod autoritativní správou LTTE, která zahrnovala výběr daní, vlastní policejní složky, soustavu soudů, poskytování veřejných služeb a iniciativy pro hospodářský rozvoj. Rodící se „stát“ se opíral o institucionální pokus LTTE z období 1990-1995, kdy LTTE v srdci Jápané zřídili místní správní orgány. Tato zkušenost pak byla využita při budování Ílamu se správním centrem v Kilinočči. Primárním zájmem Ílamu byla vnitřní a vnější bezpečnost, nicméně vznikaly i instituce zaměřené na blahobyt civilního obyvatelstva a celkový hospodářský rozvoj Ílamu. Vedle nich zde byly činné různé nevládní a lidskoprávní organizace.

Z hlediska formy vlády pak představoval Ílam obdobu šrílanské republiky jako celku. Šrí Lanku lze charakterizovat jako zemi, v níž koexistují demokratické instituce a nedemokratické praktiky. Pod taktovkou LTTE vznikal silný a centralizovaný stát, v němž pouze některé instituce umožňovaly demokratické

---

⁶⁶ Označení *Ílam* představuje tamilskou podobu párijského slova *Sihala*, v sanskrtu *Sinhala*, tradičního označení ostrova Lanky coby historické domoviny Sinhálců. Tamilský Ílam pak odkazuje k severní a východní oblasti ostrova, které byly „odedávna“ osidlovány tamilským obyvatelstvem.

⁶⁷ Stokke (2006) Building the Tamil Eelam State: emerging state institutions and forms of governance in LTTE-controlled areas in Sri Lanka. *Third World Quarterly*. (27)6: 1022-1024.

zastoupení. Vláda „pevné ruky“ Tamilských tygrů může být nazírána buď jako snaha o dosažení efektivní správy, anebo jako zrcadlový obraz struktury LTTE, disciplinované a hierarchicky uspořádané militantní organizace.

Autoritářský charakter Ílamu sice mohl souviset pouze s problematickou bezpečností situací a válečným stavem země, nicméně mohl také odrážet mocenské ambice LTTE, zejména jejich mýty opředěného vůdce Vélupillaije Prabhákarana. Pravdou je, že legitimita LTTE byla v posledních letech konfliktu stále častěji zpochybňována, a to i přesto, že ve volbách 2004 získala velkou podporu Tamilská národní aliance, které se k LTTE hlásila. LTTE sami sebe považovali za výhradního reprezentanta tamilských zájmů. Je však nutno mít na paměti, že tato „výhradnost“ byla podepřena obrovským vojenským potenciálem a schopností umlčet jakoukoli opozici. Otázka, zda byli LTTE schopni transformace v regulérní politickou stranu, která by uznávala pravidla politické soutěže a demokratické zásady, zůstává vzhledem k jejich porážce nezodpovězenou.

3.5.1 Vélupillai Prabhákaran

Vélupillai Prabhákaran se narodil v roce 1954 jako nejmladší ze čtyř dětí na severním pobřeží poloostrova Jápané. Původně stydlivý intelektuál se v roce 1976 stal vůdcem velice disciplinované a fanaticky oddané guerillové armády Tygři osvobození Tamilského Ílamu (LTTE), kterou vybudoval z o dva roky mladší militantní organizace Tamilští noví tygři. Prabhákaran pro případ zajetí nosil na krku kapsli s kyanidem, což inspirovalo řadu příslušníků LTTE. Na začátku devadesátých let čelil obvinění z účasti na atentátu na indického ministerského předsedu Rádžíva Gándhího, který byl zabit při sebevražedném bombovém útoku v Madrásu. Atentát měl být pomstou za rozmístění indického mírového sboru na Šrí Lance. Indický soud nad ním vynesl rozsudek smrti a Interpol na něj vydal zatykač pro terorismus, vraždu a organizovaný zločin. Jako hledaná a mnohými nenáviděná osoba se pečlivě ukrýval ve stínu šrílanských džunglí a jen zřídkakdy komunikoval s médii. Na vrcholu své moci ovládali LTTE téměř třetinu ostrova, nicméně ani takový rozsah moci nakonec nevedl k naplnění jeho životního snu – nezávislého tamilského státu. Prabhákaran byl zabit během rozhodující vládní ofenzivy na jaře 2009. Pro své příznivce byl bojovníkem za svobodu a tamilskou emancipaci, pro odpůrce představoval skrytého

megalomana bez elementární úcty k lidskému životu.⁶⁸

3.6 Nepotismus

To, co platí pro jižní Asii obecně, platí samozřejmě i pro Šrí Lanku. Stejně jako v Indii, v Pákistánu či v jiných jihoasijských zemích je politika na Šrí Lance prorostlá rodinnými vazbami, které narušují demokratickou legitimitu politických vůdců. Příklady nalezneme napříč historií nezávislé Šrí Lanky. Dona Stephen Sénánájaku, který představoval předáka Sjdnocené národní strany (UNP) a prvního ministerského předsedu nezávislého Cejlonu, nahradil po jeho smrti jeho syn Dudley Sénánájaka. Toho poté nahradil v premiérském křesle opět příbuzný – John Lionel Kotewala. Jeden z vnuků dona Stephen pak zastával post ministra a předsedy UNP, v současnosti je členem parlamentu a místopředsedou strany. Rodinná dynastie Sénánájáků byla v polovině padesátých let u vlády vystřídána rodinou S.W.R.D. Bandáranájaky, který v roce 1956 s kampaní *Sinhala Only* zvítězil ve volbách a stal se ministerským předsedou v barvách SLFP. Po jeho násilné smrti ho nahradila manželka Sirimávó Bandáranájaková, která vedla jak SLPF, tak stát. Jejich dcera, Čandrika Kumáratungová, se stala v roce 1994 premiérkou a posléze prezidentkou Šrí Lanky; jejich nejmladší syn Anura byl předsedou parlamentu (1999-2001) a později ministrem. Za nejnovější případ nepotismu můžeme považovat duo mocných bratrů – Mahinda Rádžapakša v úřadu prezidenta jmenoval ministrem klíčového resortu obrany svého bratra Gótábhaju.

3.7 Závěr

Demokracie na Cejlonu/Šrí Lance měla v době dekolonizace nadějně vyhlídky – politické elity přijaly za svůj liberálně-demokratický pořádek podle britského vzoru a mohly se opřít o Brity vybudovaný správní aparát. V první vládě nezávislého státu zasedla reprezentace obou hlavních etnik s vizí budování sekulárního státu obývaného jediným cejlonským národem. Tato vize však byla záhy vystřídána koncepcí Cejlonu coby strážce unikátní sinhálské kultury, pro niž znamenaly aspirace tamilské menšiny hrozbu. Advokátem této koncepce se stala Šrílanská strana svobody, která si v roce 1956 kampaní *Sinhala Only* získala rozhodující část sinhálského voličstva. Následovalo uzákonění sinhálštiny jediným

---

⁶⁸ Zpracováno podle nekrologu BBC, online, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7885473.stm.

úředním jazykem Cejlonu. Jazyková otázka byla postavena do existenciální roviny – uznání parity sinhálštiny a tamilštiny by podle většinové společnosti znamenalo jistý zánik sinhálské kultury v tamilském moři. Sinhálci se tak začali snažit kompenzovat svůj menšinový komplex v rámci regionu dosažením hegemonie v rámci ostrova, kde měli nezpochybnitelnou většinu.

Ne Cejlonu se uhnízdila politika etnického triumfování, která spočívala v tom, že obě významné politické strany Cejlonu zakládaly své volební kampaně na co největším znevýhodnění tamilské menšiny. Snahy dosáhnout etnického smíru a nalézt oboustranně přijatelný způsob soužití obou etnik ztroskotaly na neústupnosti sinhálských buddhistických nacionalistů, jejichž hlas nebylo z volebních důvodů možné ignorovat. Namísto liberální demokracie tak Cejlon již v prvním desetiletí své nezávislé existence začal směřovat ke kontrolované demokracii, v níž příslušníci většiny ovládají všechny mocenské páky a ignorují požadavky menšiny.

Situaci nezlepšily ani dvě ústavní reformy z let 1972 a 1978. Ústava z roku 1972 zcela opominula garance práv menšin a legitimovala sinhálský etnocentrismus. Tato ústava uzákonila výsadní postavení buddhismu na Šrí Lance a stanovila jeho ochranu za povinnost státu. Další politický vývoj byl spojen s centralizací moci, omezením nezávislosti soudů, cenzurou médií a legislativou, která znevýhodňovala Tamily ve sféře vzdělávání i zaměstnání. Následující ústava formálně přinesla zlepšení situace, neboť posilovala reprezentaci a vliv menšin na ostrově, avšak skromné ústupky byly vyváženy další centralizací moci. Reálný výkon politické moci byl pak jednoznačně namířen proti tamilským aspiracím. Pod rouškou zákona o předcházení terorismu bylo bez řádného soudu pozatýkáno mnoho Tamilů. Šestý dodatek k ústavě pak zbavil mandátu tamilské poslance, kteří nebyli ochotni přísahat na unitární ústavu, a zakázal všechny organizace, které by usilovaly o vytvoření nezávislé státu na území Šrí Lanky.

Nekompromisní politika sinhálské většiny vedla k radikalizaci tamilského hnutí a jeho aspirací. Oproti autonomii či federalismu začala nabývat na síle myšlenka separace a vzhledem k neměnnosti šrílanské politiky vůči menšinám došlo také k militarizaci té části tamilského hnutí, pro niž se ústavní cesta nadále jevila nemožnou. Mezi mnohými skupinami si hegemonii vydobyli Tygři osvobození Tamilského Ílamu, kteří od roku 1983 vedli po čtvrt století boj za vytvoření

nezávislého státu na území tradiční domoviny Tamilů v severní a východní oblasti ostrova. Demokracie na Šrí Lance se pak vyvíjela ve stínu separatismu a občanské války, což činí její adekvátní posouzení obtížným.

Do pojednání o demokracii na Šrí Lance lze hypoteticky zahrnout i otázku Tamilského Ílamu, nikým neuznaného separátního státu, který pod vedením Tygrů osvobození Tamilského Ílamu de facto existoval v oblasti tamilské domoviny. Tento stát v podstatě odrážel zkušenost Šrí Lanky, neboť se vyznačoval souběžnou existencí formálně demokratických institucí a spíše autoritářské praxe. Do jaké míry byl tento stav odrazem občanské války a zdali měl Tamilský Ílam potenciál stát se po ukončení konfliktu demokratickým státem, zůstává vzhledem k vývoji událostí na Šrí Lance nezodpovězenou otázkou.

V obecné rovině je demokracie na Šrí Lance úspěšná – existuje dělba moci, pravidelně probíhají volby na základě všeobecného volebního práva a střídají se vlády z těchto voleb vzešlé. Demokracie na Šrí Lance však selhala v naplnění principu rovnosti a vzhledem k dlouholeté diskriminační politice vůči menšinám řada teoretiků hovořila spíše o etnokracii či kontrolované demokracii. Po ukončení vleklého konfliktu má Šrí Lanka novou šanci vybudovat demokracii pro všechny své obyvatele, nejen pouze pro některé.

4. Srovnání případů Indie a Šrí Lanky

Indie a Šrí Lanka představují co do velikosti, lidnatosti, pestrosti a komplexnosti problémů nepochybně nesrovnatelné případy. Nicméně obě země jsou si kulturně a historicky velice blízké a jejich samostatný vývoj začal prakticky ve stejném okamžiku – nezávislost Indie a Šrí Lanky dělí pouhý půlrok. Nelze přehlédnout fakt, že cesta Indie k nezávislosti byla o poznání bouřlivější než v případě Cejlonu, jehož politickým elitám byla moc v podstatě odevzdána. Obě země se při dekolonizaci nacházely v podobné situaci – moc od Britů převzalo celonárodní hnutí, které se těšilo značné podpoře a po určitou dobu dominovalo postkoloniálnímu období. Obě země se přihlásily k demokratickému odkazu Britů a převzaly Brity vybudovaný správní aparát. Indie velice záhy začala pracovat na přijetí vlastní ústavy, v níž se přihlásila k principům svobody a rovnosti. Šrí Lanka, dosud pod koloniálním názvem Cejlon, si v tomto ohledu dala dost načas a až do roku 1972 se opírala o ústavu vypracovanou ještě za britské koloniální správy. Politické uspořádání obou zemí, ať už se jedná o dělbu moci mezi zákonodárnou, výkonnou a soudní složku, podobu parlamentu či volební systém, pak zrcadlilo britský příklad. Ze socio-ekonomického hlediska byla situace obou zemí rovněž obdobná – obě země byly relativně chudé a etnicky, kastovně, nábožensky a jazykově rozdělené.

Indie se tyto rozdíly snažila utlumit federálním uspořádáním, které až na nemnohé výjimky odráželo jazykové poměry v zemi. Indie byla dále schopna vstřebat regionální ambice a vyvážit pravomoci ústřední vlády s těmi, které svěčila jednotlivým svazovým státům v takové podobě, že se opět s nemnohými výjimkami dokázala vyhnout separatismu ohrožujícímu legitimitu a integritu státu. Šrí Lanka naopak důsledně lpěla na unitárním charakteru státu a nebyla ochotna své nejpočetnější menšině poskytnout v rámci státu dostatečný prostor. Na rozdíl od svého většího souseda, kde se ještě dlouho po nezávislosti udržel celoindický nacionalismus, na Šrí Lance převážil sinhálský nacionalistický partikularismus, který v tamilské menšině na ostrově spatřoval trojského koně ohrožujícího samotnou existenci sinhálské buddhistické kultury. Zatímco Indie aspirace menšin dokázala víceméně uspokojit, Šrí Lanka zabředla do etno-separatistického konfliktu, který se stal všudypřítomnou proměnnou šrílanské politiky a neblaze ovlivnil hospodářský rozvoj země. Indie tak dokázala, že etnická ani jiná pestrost není nezměnitelným

kódem nutně vedoucím k násilí a že konflikt je v podmínkách vhodného politického uspořádání vyhnutelný. Šrí Lanka naopak tezi o spojitosti heterogenity a konfliktu potvrdila.

Indická ústava postavila mimo zákon jakoukoli diskriminaci a rovněž první ústavní dokument Šrí Lanky obsahoval článek garantující práva menšin. Tento článek však zůstal pouze na papíře a politická praxe, kterou lze od poloviny padesátých let označit za diskriminační, pak byla legitimována první původní šrílanskou ústavou v roce 1972 a dalšími legislativními akty. Diskriminace tak po určitou dobu byla součástí ústavního pořádku Šrí Lanky. Indie se naopak v souladu s ústavou snažila diskriminaci, a to především na kastovním základě, předcházet. Při snaze zlepšit situaci těch nejvíce znevýhodněných se pak v podstatě uchýlila k opačnému extrému – pozitivní diskriminaci. Snaha o posílení principu rovnosti je v Indii evidentní, byť je v kastově hluboce uvědomělé společnosti problematická. V souvislosti s diskriminací lze rovněž uvážit faktor náboženství – byť se obě země se získáním nezávislosti přihlásily k zásadě sekularismu, Šrí Lanka se od tohoto konceptu záhy odklonila a později se uchýlila k ústavnímu protekcionismu většinového vyznání.

Za společný problém obou zemí lze považovat za komunalismus, byť je poněkud odlišné povahy. V Indii je komunalismus spojen s náboženskou identitou a týká se násilných střetů dvou největších náboženských komunit – hinduistů a muslimů – které se v historii v nepravidelných intervalech opakují. Na Šrí Lance se násilí odehrávalo podél etnické štěpné linie, nicméně tato se s náboženskou identitou do značné míry shoduje. Násilí Sinhálců proti Tamilům a naopak by se tak dalo interpretovat i jako střety buddhistů a hinduistů, etnická identita však hraje prim. Šrí Lanka se na dvacet šest let ponořila do násilí, nicméně boj mezi tamilskými separatisty a vládními silami nespadá do definice komunalismu jako takové.

Co mají obě země dále společné, je velmi silná výkonná složka moci. Pravomoci exekutivy daleko přesahují běžný demokratický rámec a jejich uplatňování si v obou zemích vysloužilo kritiku za příklon k autoritářství. V Indii se to projevilo nejvíce za vlády Indiry Gándhíové, která pod rouškou výjimečného stavu v podstatě pozastavila demokratické procesy v zemi a značně omezila svobody občanů. Jednalo se však o stav pouze dočasný, navíc vázaný na hospodářskou krizi, a Indira si po svém návratu k moci podobný exces již nedovolila. Na Šrí Lance byly

obrovské pravomoci svěřeny úřadu prezidenta a byly využívány v určitých etapách zejména ve spojitosti s občanskou válkou a rovněž je nelze považovat za normální stav.

Dalším společným problematickým aspektem dvou studovaných demokracií představuje nepotismus. Vrcholná politika byla v Indii dlouho ovládána rodinným klanem Gándhí-Néhrú a rovněž politika na úrovni jednotlivých svazových států je protkána rodinnými vazbami. V případě Šrí Lanky lze jako příklad uvést rody Sénánájaků a Bandáranájaků, které ovládly postkoloniální politiku, a bratrství současného prezidenta a ministra obrany, které jsou důkazem, že nepotismus je na Šrí Lance, stejně jako v Indii, živý dodnes.

Je trochu paradoxem, že obrovská a obrovsky pestrá Indie se s demokratickými principy sžila daleko lépe než sousední Šrí Lanka, která byla schopná vybudovat demokracii pouze pro některé své obyvatele. Zatímco Indie je dnes ve svých demokratických kramflcích, zdá se, pevná, demokracie na Šrí Lance s ukončením konfliktu teprve stojí na prahu své nové šance.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo postihnout problematické aspekty demokratických režimů v Indii a na Šrí Lance, zhodnotit je a na tomto základě pak poskytnout jejich souhrnné srovnání. Samotnému rozboru předcházelo vymezení demokratických režimů v prostoru jižní Asie, které se zdají být od tradičních západních demokracií odlišné. Pro asijské demokracie je typická koexistence formálních demokratických institucí a nedemokratických praktik a oba sledované případy, tedy indická i šrílanská demokracie, tuto tezi potvrdily. Mezi další nešvary či „šedé zóny“ nezápadních demokracií pak patří mimo jiné nepotismus, loajalita k tradičním modelům autority a hierarchie, sklony k autoritářství, existence dominantní politické strany či nedostatečná implementace platného práva. I přesto, že v Indii a na Šrí Lance je k nalezení řada takových hluchých míst, jsou tyto dvě země v kontextu jižní Asie považovány za nejúspěšnější příklady demokracie.

Analýza indické demokracie poukázala na několik problémů. Za nejvážnější klopýtnutí demokracie v Indii je považováno období výjimečného stavu v polovině sedmdesátých let, kdy Indira Gándhiová dala volný průchod svým autoritářským sklonům. Jednalo se však o krátký časový úsek, který měl i jisté opodstatnění, neboť země se právě potýkala s hospodářskou krizí, a demokracii v Indii dlouhodobě negativně nepoznamenal. Demokracie v Indii bývá dále problematizována s poukazem na sílící regionální ambice, které by mohly vést k dezintegraci státu. Federální uspořádání Indie založené na dělbě pravomocí mezi ústřední vládu a jednotlivé svazové státy dokázalo až na několik případů odstředivé tendence utišit a asertivní regionální síly byly vstřebány do běžného demokratického procesu.

Demokracie v Indii se částečně dokázala srovnat s bytostně hierarchickým kastovním systémem, nicméně jedná se zejména o rovinu politickou. Demokracie v Indii kastovní uvědomění paradoxně posílila – z kasty se stala jednotka politické mobilizace a princip individuální rovnosti byl poněkud zastíněn principem rovnosti mezi kastami. Dále lze říci, že ani komunalismus demokracii v Indii zásadně nezpochybnil a nezpochybnuje. Vzájemná nevraživost dvou nejpočetnějších náboženských komunit doposud nikdy nevedla k výraznému odklonu od principu sekularismu a pronásledování příslušníků menšinového vyznání se nikdy nestalo vládní doktrínou. Jako poslední problematický aspekt indické demokracie byl v této

práci pojednán nepotismus, který z indické politiky činí s trochou nadsázky rodinný podnik několika vyvolených klanů a oslabuje legitimitu politické reprezentace. V zemi, kde se profese považuje za dědičnou, však toto zjištění není žádným velkým překvapením a Indie v tomto ohledu v rámci jižní Asie nijak nevyčnívá z řady.

Celkově autorka dospěla k závěru, že demokracie v Indii je poměrně konsolidovaná a její problémy lze považovat buď za výjimečné excesy, anebo za těžko vyhnutelné důsledky samotného kulturního kódu indické společnosti.

V případě Šrí Lanky se jako nejvýznamnější problémy tamější demokracie projeví nedostatečné garance práv menšin či přímá diskriminace menšin a selhávání institucí při prosazování práva, které ruku v ruce zavedly zemi do vleklého konfliktu. Přestože to s demokracií na Šrí Lance krátce po dekolonizaci vypadalo velmi nadějně, od poloviny padesátých let se v duchu sinhálského nacionalismu vyvíjela spíše jako kontrolovaná demokracie, v níž sice probíhaly standardní demokratické procedury, avšak všechny mocenské páky byly ovládnuty příslušníky etnické většiny a v její prospěch. Vývoj od roku 1983 byl zastíněn občanskou válkou, která s přestávkami trvala až do jara 2009. Závěr ohledně demokracie na Šrí Lance proto není jednoznačný, neboť záleží na tom, zda se vláda vyvaruje předchozích chyb ve vztahu k největší šrilanské menšině a zda obávaná teroristická organizace LTTE kapitulací skutečně řekla své poslední slovo a nadobro složila zbraně.

Ze srovnání obou případů vyplývá, že byť jsou si Indie a Šrí Lanka kulturně, historicky i geograficky velice blízké, jejich cesty se po dekolonizaci ubíraly jiným směrem. Tento fakt souvisí zejména s odlišným státoprávním uspořádáním (federace versus unitarismus) a s odlišným přístupem vůči menšinám (integrace versus diskriminace). Přestože obě země shodně naplňují řadu definičních znaků „asijské demokracie,“ nelze je s čistým svědomím zahrnout pod tutéž nálepku.

Summary

The main aim of this thesis is to point out problematic aspects of relatively new democracies in India and Sri Lanka, to evaluate them and to provide a comprehensive comparison of the two young democracies. The analysis itself is preceded with a brief overview of differences between what we know as a western liberal democracy and democracy in Asia where coexistence of formal democratic procedures and undemocratic practice is considered a typical feature. The shortcomings identified in the literature are nepotism, loyalty to traditional patterns of authority and hierarchy, tendency towards authoritarian governance or insufficient implementation of the law, to list at least some of them. Despite the fact that many of those shortcomings are found in both India and Sri Lanka these two countries are considered the most successful examples of democracy in south Asia.

The analysis of India has unveiled several problematic aspects of its democracy such as the extensive competences vested into the executive branch of power which in fact enables authoritarian governance of the state yet still within the constitutional framework. The emergency of Indira Gandhi is described as an example. Increasingly assertive regional forces and separatism are analysed later on and the author argues that they were quite successfully neutralized by the federal system and they have become a common part of democratic processes to a large extent. The author furthermore argues that India has managed to come to terms with its essentially hierarchic societal structure embedded in the caste system. However, the success is only partial and related to political terms since the society remains largely hierarchical and the affirmative action in order to support the lowest societal groups is controversial. The next problem taken into account is communalism - the violence between two most numerous religious groups in India. The author concludes that it has not threatened the Indian democracy and its principle of secularism as it has been confined to isolated events rather than becoming the official doctrine of the government. The conclusion follows that democracy in India is quite consolidated and well functioning within the specific cultural framework.

The case of Sri Lanka is somewhat different from the Indian one. The most striking problems of democracy involve insufficient safeguards of minority rights or minority discrimination and failures of institutions when implementing laws.

Discriminatory policy and institutional decay brought Sri Lanka to protracted ethno-separatist conflict. Despite the great prospects for democracy in the early postcolonial era Sinhalese nationalism of mid-fifties directed Sri Lanka towards control democracy where standard democratic procedures were at place but where all power levers were in hands of the Sinhalese majority. The political situation then evolved in the shadow of civil war which continued until the spring 2009. Thus, the conclusion regarding the democracy in Sri Lanka cannot be unequivocal since the future of Sri Lanka now depends on the government and the extent to which the capitulation of the Liberation Tigers of Tamil Eelam was definite.

It follows from the comprehensive comparison of the two countries and their democracies that even though India and Sri Lanka are culturally, historically and geographically very close to each other, their fates after decolonisation differ a lot. It is for the different form of state (federation versus unitary state) and different attitude towards minorities (integration versus discrimination) that India and Sri Lanka cannot be subsumed under the same label although they embody many common features which make them “Asian-style democracies.”

Použitá literatura

Dokumenty (aktualizace k 29.7.2009)

- [1] *The Indo-Sri Lanka Accord* (1987) Online. Dostupná na:
<http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/Agreements/IndoSriLanka.asp>
- [2] Ústava Indie. Online. Dostupná na:
http://india.gov.in/govt/documents/english/coi_part_full.pdf
- [3] Ústava Šrí Lanky z roku 1972. Online. Dostupná na:
<http://www.tamilnation.org/srilankalaws/72constitution.htm>

Neperiodická literatura

- [4] Baar, V. (2001). *Národy na prahu 21. století : emancipace nebo nacionalismus?*, Ostrava: Tilia.
- [5] Filipský, J. (2003) *Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Malediv, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky*. Praha: Lidové noviny.
- [6] Kaviraj, S. (2003) The Nature of Indian Democracy. In Veena Das, ed., *The Oxford India Companion to Sociology and Social Anthropology*. New Delhi: Oxford University Press, str. 1447-1473.
- [7] Novotný, R. (2004). *Tamilský nacionalismus na Šrí Lance. Vznik moderního nacionalismu, organizace a jejich vztahy v kontextu konfliktu na Šrí Lance do roku 1986*. Nепublikovaná diplomová práce, FF UK, Indologický ústav. Vedoucí práce PhDr. Jan Filipský. Praha.
- [8] Silva, K.M. (1981) *A History of Sri Lanka*. London: C. Hurst.
- [9] Strnad, Jaroslav; Filipský, Jan; Holman, Jaroslav; Vavroušková, Stanislava (2003) *Dějiny Indie*, Praha: Lidové noviny.
- [10] Tambiah, S. J. (1986) *Sri Lanka: Ethnic Fratricide and the Dismantling of Democracy*. Chicago: University of Chicago Press.

Periodická literatura

- [11] Ahmad, A. (1999) The State, Participation, and Constitutionalism: Political Crisis and Democracy in India. *Asian Affairs*. September
- [12] DeVotta, N. (2000) Control Democracy, Institutional Decay, and the Quest for Eelam: Explaining Ethnic Conflict in Sri Lanka. *Pacific Affairs*. 73(1): 55-76.
- [13] DeVotta, N. (2005). From ethnic outbidding to ethnic conflict: the institutional bases for Sri Lanka's separatist war1, *Nations & Nationalism*. Vol. 11 Issue 1, pp.141-159.

- [14] Hennayake, S. K. (1989) The Peace Accord and the Tamils in Sri Lanka. *Asian Survey*. 29(4): 401-415.
- [15] Höglung K. - Svensson I. (2003) The Peace Process in Sri Lanka. *Civil Wars*. 5(4): 103-118.
- [16] Manor, J. (1996) 'Ethnicity' and Politics in India. *International Affairs*. 72(3): 459-475.
- [17] Narain, I. (1976) Cultural Pluralism, National Integration and Democracy in India. *Asian Survey*. 16(10): 903-917.
- [18] Neher, C.D. (1994) Asian Style Democracy. *Asian Survey*. (34)11: 949-961.
- [19] Nussbaum, M. (2007) Fears for Democracy in India, *The Chronicle Review*. 53(37): B6.
- [20] Palmer, N.D. (1976) India in 1975: Democracy in Eclipse. *Asian Survey*. A Survey of Asia in 1975: Part II 16(2): 95-110.
- [21] Stokke, K. (2006) Building the Tamil Eelam State: emerging state institutions and forms of governance in LTTE-controlled areas in Sri Lanka. *Third World Quarterly*. (27)6: 1021-1040.
- [22] Wagner, Ch. (1999) Democracy and State in South Asia: Between Fragmentation and Consolidation? *Asian Survey*. (39)6: 908-925.

Internetové zdroje

- [23] www.bbc.com
- [24] www.cbc.ca
- [25] www.tamilnation.org
- [26] www.the-diplomat.com